

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINĂ — JURISPRUDENȚĂ — LEGISLAȚIUNE — ECONOMIE POLITICĂ — FINANȚE — SOCIOLOGIE

Director: DEM. I. DOBRESCU
Președintele Uniunii Avocaților din România

COMITETUL DE REDACȚIE:

TR. ALEXANDRESCU
Avocat, Direct. Contenc. B-oi
G-le a Țărei Românești

ALEX. CERBAN
Profesor la Facultatea
de Drept, București

IOSEF G. COHEN
Avocat
membru Cons. legislativ

GR. CONDURATU
Fost Consilier la C. de Apel
București, Avocat

RÉNÉ DEMOGUE
Profesor la Facultatea
de Drept din Paris

V. DONGOROZ
Dr. în Drept din Buc.
Avocat

ALFRED JUVARA
Dr. în Drept din Paris
Avocat

D. NEGULESCU
Profesor la Facultatea
de Drept, București

I. GR. PERIȚEANU
Avocat

C. SIPSOM
Profesor la Facultatea
de Drept, București

C. STOEANOVICI
Dr. în Drept din Paris
Avocat

GR. TRANCU-IAȘI
Fost Ministru al Muncii
Avocat

P. VASILESCU
Dr. în Drept din Paris
Avocat

AL. VELESCU
Dr. în Drept din Buc.
Avocat

ALBERT WAHL
Profesor la Facultatea
de Drept din Paris

Secretar de Redacție: E. C. DECUSARA, Dr. în Drept din Paris, Directorul Statisticii Judiciare

Membrii corespondenți pentru Paris: EDOUARD LÉVY și SILVIU KRAINIC, D-ri în Drept, Avocați, Paris

A B O N A M E N T U L

Un an p. B-ci, Case Com. și Autorit. 900 lei
" Avocați 600 "
" Magistrați 500 "
6 luni prețul de sus pe umătate

A P A R E O D A T Ă P E S Ă P T Ă M A N Ă

In lunile Iulie și August
apare odată la 2 săptămâni
Abonamentele se plătesc totdeauna înainte

Redacția și Administrația

București, Artel, 5 și Rahovei, 5
Lângă Palatul Justiției
T E L E F O N 13/29

Cu acest număr încheiem anul 1924.
Numărul viitor va apare cu data de Du-
minică 4 Ianuarie 1925.

S U M A R

- Femeia comerciantă, de d-l Dr. avocat U. A. Stoeanovici.
- Condiția juridică a copilului natural în legislația română, de d-na Calipso Corneliu Botez;
- Iarăș «publicațiunile judecătorești». Citațiile în penal ale celor cu domiciliul necunoscut, de d-l Radu Dimiu;
- Activitatea Cercului de studii penale, de E.;

Jurisprudență:

- Inal. a Curte de Casație s. unite: *Robert Gordon, Mac Milan și alții cu N. Gălcă* (Creanțe ipotecare și privilegiate Achitare în rentă. Măsură constituțională. Art. 75 și 76 legea agrară), cu o Notă de d-l avocat Trajan Alexandrescu;
- Idem: *Aizig Tabadcinic cu Maria Dreov* (Contrasemnarea acțiunilor, etc., la Curți și Tribunale. Dispoziție care nu violează Constituția. Art. 40 din legea avocaților și 30 din Noua Constituție), cu o Notă de d-l avocat Dem. I. Dobrescu;
- Curtea de Casație s. I: *Maria Nour și Alexandru M. Chis- ceva cu Serghe Lazarev* (Dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor în Basarabia), cu o Notă.

FEMEIA COMERCIANTĂ¹⁾

Miscarea feministă în privința drepturilor ce trebuiesc recunoscute femeii măritată care vrea să facă comerț—vine la timp. În adevăr, schimbări de legiuri conținând principii învechite și înrădăcinate în mintea cetățenilor sunt greu de obținut pentru o materie specială. La noi însă, întru cât prin unificarea legislațiunei se revizuește toată materia dreptului comercial și civil, este momentul prielnic pentru a se putea obține justele revendicări ale femeii măritată.

1) Comunicare făcută în ședința Consiliului Național a femeilor române dela 22 Martie 1924.

I. Situația juridică a femeii comerciantă în vechile legiuri

Românii vedeau cu ochi răi femeia comerciantă și o puneau pe același picior cu comediantii, artiștii de bălciuri, sub denumirea de „tabernariae“.

Copii concepuți cu asemenea femeie de către un patrician nu puteau fi legitimați.

Vechiul drept francez se ocupa de femeia măritată comerciantă: în „Etablissements de S-t. Louis“, cap. LV se vorbește de femeia măritată comerciantă și i se recunoaște dreptul de a sta în justiție fără autorizarea soțului. (Bédarride, ton. I., No. 100; Pand. Franc. nr. 829 V. Commerçant).

În legăturile noastre vechi, femeia are capacitatea completă relativă la averea sa parafernala. Bărbatul nu avea nici un drept asupra „Esopricei“ femeii—fără învoirea ei (art. 1659, Cod. Callimaki; art. 46; pag. 3, Cap. XVI, Cod. Caragea).

Dispozițiunile legilor arătate mai sus sunt aproape analoage cu legile moderne cari au admis aceleași principii. Este curios, prin urmare cum noi de la idei mai înaintate, am dat înapoi în această privință. (Vezi în Dreptul Englez „Act“ din 1882).

Sub legile actuale femeia măritată nu poate încheia acte juridice fără autorizația soțului (art. 199, Cod. civ.). Femeia comerciantă, din moment ce soțul a autorizat-o să facă comerț, poate sta în judecată, fără altă autorizațiune (art. 16 cod. com. compar. cu art. 197 cod. civ. rom.). Singura excepție admisă de legea noastră consistă în dreptul femeii de a primi fără autorizația soțului o donațiune pentru copii săi minori. (art. 815 cod. civ.).

II. Situația juridică a femeii comerciantă după codul de comerț român.

Dupe art. 5 al legii comerciale din 1840 „numai femeia care avea exoprică se putea neguțatori“. Femeia care n'ar fi avut „Exoprică“, lucrând chiar cu autorizația soțului era considerată ca mandatară a soțului ei (art. 6), deci nu putea dobândi calitatea de comerciantă.

Femeia măritată spre deosebire de minor, este considerată ca putând avea o voință reflectată, dar

din cauza puterii maritale a soțului ea nu este capabilă de a săvârși singură acte de comerț, fără autorizația soțului.

Legea comercială, art. 15, deroagă la dreptul comun, întru cât femeia măritată poate în virtutea acestui text, să exercite comerț în baza unei autorizațiuni generale. Pe de altă parte, consimțământul soțului poate fi și tacit. Acest consimțământ să prezumă când exercițiul comerțului de către femeie e public și notoriu (art. 10, al. II cod. com.).

Dacă bărbatul e minor va trebui și el la rândul lui să fie autorizat de cei în drept a da consimțământul femeii sale spre a face comerț. În cazul când soțul e interzis sau absent autorizațiunea va fi dată de Trib. civil.

În legislația noastră nepomenindu-se nimic despre autorizarea ce Tribunalul ar putea-o da soției, în cazul când soțul refuza ca femeia să facă comerț, se decide că asemenea autorizare nu poate avea loc. Soțul este considerat singur în drept de a aprecia asemenea autorizațiune. În legislația Italiană Tribunalul poate înlocui autorizația soțului. Numai în cazul când femeia ar dori să participe la constituirea unei societăți cu răspundere nemărginită, Tribunalul nu poate înlocui autorizația soțului.

Dacă bărbatul este minor și femeia majoră, legea noastră cere ca soțul să fie autorizat a da consimțământul său în formele prevăzute de art. 10 din cod. com. Dispozițiunea legii noastre este exagerată: femeia fiind majoră e perfect capabilă, iar necesitatea autorizației soțului nefiind datorită de cât puterii maritale, credem că ar fi suficientă autorizația soțului, chiar minor.

Dacă soțul este major și femeia minoră, ea nu va putea exercita comerțul fără a fi abilitată, conform art. 10 cod. com. și în plus va avea nevoie de autorizația soțului.

Ar fi poate nimerit să se introducă și la noi sistemul elvețian, după care majoritatea se dobândește și prin căsătorie. În cazul când ambii soți sunt minori, vor avea amândoi nevoie să fie abilitați, conf. art. 10 cod. com. și femeia va avea nevoie și de autorizația soțului. Legea noastră nu prevede acest caz și urmează să fie soluționat după principiile generale.

După legislația noastră chiar femeia autorizată de a face comerț nu poate intra într-o societate cu răspundere nemărginită fără autorizația specială a soțului. În caz de interdicțiune sau absență a soțului Tribunalul civil o poate autoriza (art. 15 cod. com.).

Legiuitorul român a crezut că autorizarea aceasta specială e impusă de faptul că, societățile cu răspundere nemărginită atrag în caz de faliment și falimentul soților, astfel că soția nu ar putea lua asupra ei asemenea rizic fără o nouă autorizațiune.

Cu ocaziunea discuțiilor ce au urmat în Parlament, cu ocazia modificării codului comercial (1886-1887) d-l Al. Marghiloman cerea suprimarea cuvintelor „în care și-ar lua o răspundere nemărginită” și pretindea că în nici o societate femeia să nu poată intra fără o autorizație specială a soțului. În ultimul timp însă, d-l Al. Marghiloman a fost printre cei dinfăi oameni politici cari au înscris în programul lor acordarea drepturilor politice femeii.

III. Situațiunea juridică a femeii măritate în Franța.

Vechiul drept francez admitea ca femeia căsăto-

rită comerciantă să poată sta în judecată fără consimțământul soțului. (Etablissements de S-t Louis). După art. 4, al legii comerciale franceze, femeia nu poate exercita comerțul fără consimțământul soțului ei. Curtea de Casație franceză a decis *fără text* că femeia comerciantă nu poate contracta o societate comercială cu un terțiu fără o autorizațiune specială a soțului (9 Nov. 1859, Sirey, 60, I, 74).

Sunt profesioni în Franța, cari nici astăzi nu pot fi îmbrățișate de femei: agent de schimb, mijlocitori de bursă, etc.

De asemenea înainte de 1898, femeile nu participau la alegerile judecătorilor cari compun Tribunalele consulare. Prin urmare femeia deși avea calitatea de comerciantă, juca un rol în economia generală a țării, — nu putea să-și aleagă judecătorii! Până la 1898 mai multe legi a fost depuse în Parlament ca urmare la mișcările feministe, dar fără rezultat. Deși la 1898, acest drept le-a fost recunoscut, totuși reforma nu a prevăzut și dreptul femeii de a fi aleasă judecător al Tribunalelor consulare. Contrariul era rațional și equitabil. Conform unei dispozițiuni a legii Burselor femeia comerciantă nu poate pătrunde în Bursă. Femeia este dar pusă pe acelaș picior cu falșii nereabilitați, cari nu au acces în Bursă. Această măsură nu mai corespunde cu ideile moderne astfel că să sperăm ca se va reveni cât decurând.

Consimțământul expres al soțului nu este supus nici unei formalități de publicitate. Jurisprudența franceză a stabilit că soțul poate autoriza femeia cu anume restricțiuni și chiar să-i indice *localitatea* în care va exercita comerțul. Altă jurisprudență a stabilit că soțul e în drept să impue soției exercitarea comerțului sub firmă indicând numele familiei soției. Jurisprudența franceză a admis că Tribunalul să poată înlocui autorizația soțului în caz de refuz din partea sa. Asemenea autorizări nu s'au admis de cât pentru încheierea unui act izolat de comerț de unele Tribunale franceze. (Recueil des arrets de la Com. de Lyon, 1872, pag. 148). Instancele franceze susțin că principiul din codul civil, dupe care Tribunalul poate înlocui autorizația soțului nu constituie o excepțiune, ci o regulă generală. Instancele franceze sunt însă unanime în a recunoaște că în orice caz soțul își păstrează dreptul de a revoca autorizația femeii de a exercita un comerț. Tribunalele însă și-au recunoscut dreptul de a cerceta dacă asemenea revocări nu sunt păgubitoare inutil femeii, și astfel au cercetat în acest scop rezultatul obținut de femeie prin exercițiul unui comerț. Tribunalele franceze însă au împiedicat de multe ori efectele revocațiunii soțului, în cazul când femeia exercita comerțul anterior căsătoriei.

Nu există în legea franceză nici o publicitate pentru revocarea autorizațiunii, astfel că Tribunalele, din cauza acestei lacune, examinează cazurile în parte, dacă terții au avut sau nu cunoștință de revocațiune.

Jurisprudența franceză a mai admis că femeia minoră căsătorită, având și bunuri personale, poate exercita comerțul numai cu autorizarea soțului.

În dorința ca femeia să fie încurajată în ajutorul ce l-ar putea da soțului comerciant, instancele franceze au decis că femeia nu devine comerciantă, când nu face de cât să ajute pe soțul ei, deși la firma soțului se adăugase și numele femeii—sau ar fi garantat femeia fratele soțului ei. De asemenea,

în acelaș spirit, s'a decis că femeia exercitând un comerț similar cu al soțului, în cazul când după căsătorie soțul ia direcția afacerilor, soția încetează de a mai fi comerciantă.

În 1907 s'a votat în Franța legea prin care femeia măritată este liberă să-și întrebuițeze bunurile câștigate prin munca sa cum va crede de cuviință. Jurisprudența franceză, deși este foarte criticată de autori, este însă unanimă în a recunoaște că pentru exercitarea comerțului cu aceste fonduri, femeia are nevoie de autorizația soțului. Au fost Tribunale care au admis că femeia își poate fixa unde va voi sediul comerțului ei, putând chiar eventual avea un domiciliu distinct al soțului.

IV. Situațiunea juridică a femeii măritate în Anglia.

După *Common Law* o femeie măritată, cât timp era sub protecțiunea soțului (durink cuverture) nu avea capacitatea de a încheia acte de comerț fie cu sau fără consimțământul soțului. Se exceptă: femeia măritată care pe baza talentului ei obținuse o convențiune, ca rezultat al vindecării unor răni. Asemenea soție putea urmări odată cu soțul ei executarea contractului.

După cutuma Londrei o femeie măritată putea să exercite comerț cu o femeie nemăritată și putea sta în judecată pentru procesele rezultate din exercitiul acestui comerț.

Bunurile a căror folosință a fost rezervată de femeie erau la dispozițiunea sa, fără ca actele relative la aceste bunuri să fie supuse controlului soțului.

Astăzi situația juridică a femeii a fost modificată de un „Act“ din 1882 asupra situațiunei pecuniare a femeii măritate. Acest Act a fost modificat la 1893, în parte (married women's property „Act“).

Actul din 1882 prevedea că o femeie măritată poate cumpăra, păstra și dispune, cum va voi de bunurile sale rezervate fără autorizația soțului. Relativ la aceste bunuri femeia poate sta în judecată ca reclamantă sau pârâtă fără autorizația soțului. Consecințele însă nu se revărsă de cât asupra bunurilor rezervate a soției. Numai femeia care exercită un comerț separat de al soțului putea fi declarată în stare de faliment.

Dispozițiunea cea mai importantă însă este că orice bunuri ale femeii împrumutate soțului pentru exercitarea unui comerț, vor fi considerate în caz de faliment al soțului ca proprietatea sa, iar pentru valoarea acestor bunuri femeia se va prezenta la masa falimentului ca orice creditor.

Măsura aceasta a fost luată pentru a nu se pune terții în situația de a considera pe soț bogat și a-i acorda credite, bazându-se pe aparență ce o prezenta deținerea bunurilor soției.

De asemenea în caz când nu s'a stipulat contrariul prin convențiunea matrimonială a soților, datoriile și obligațiunile soției anterioare căsătoriei nu vor greva decât patrimoniul ei separat, iar dacă soțul dobândește prin convenție matrimonială un drept de proprietate asupra bunurilor femeii aduse ca aport, atunci soții sunt solidari față de obligațiunile femeii ce grevau aportul anterior căsătoriei.

Legea din 1893 permite aplicarea acestor principii și cazului când femeia nu are în momentul contractării obligațiunei o proprietate separată, dar o dobândește ulterior.

Acest principiu, împreună cu jurisprudența con-

stantă în acest sens, constituie un semn de progres.

Astfel este vrednic de reținut că în afară de prezumția că femeia încheie contracte în vederea bunurilor separate ce se vor dobândi ulterior, dar sentințele vor putea fi executate și asupra bunurilor ce vor putea rezulta din lichidarea convențiunei matrimoniale deși femeia poate n'a avut în momentul contractării nici un fel de proprietate distinctă. Obligațiunile luate de femeia măritată rămân valabile în limita bunurilor separate chiar dacă survine moartea soțului ei.

Femeia măritată dacă nu are bunuri separate, nu poate face nici un act care eventual ar duce la faliment.

Bunuri, cari pentru executarea convențiunei matrimoniale au fost încredințate unor „trustee“ cu obligațiunea de a plăti veniturile femeii măritate și cu clauza „neîntrebuițării anticipate a veniturilor“ au un regim deosebit.

O cutumă engleză, voind a proteja soția, nu permite urmărirea veniturilor în mâinile deținătorilor bunurilor decât dacă scadența veniturilor avusese loc în clipa obținerii sentinței.

Toate aceste trăsături din legislația comercială engleză reprezintă o caracteristică încercare de a împăca libertatea necesară femeii comerciante cu apărarea cuvenită femeii căsătorite.

V. În dreptul elvețian.

Codul federal elvețian permite ca femeia cu autorizația expresă sau tacită a soțului, să exercite o meserie sau industrie, oricare ar fi regimul matrimonial al soțului, iar în caz de refuz de consimțământ al soțului, dar și de interes al uniunei conjugale, Tribunalul poate da cuvenita autorizație. De asemeni femeia poate sta singură în judecată indiferent de regim matrimonial, exceptând procesele relative la aporturile făcute de soție prin contract matrimonial.

Art. 207, c. f. elvețian, declară pe femeia răspunzătoare cu toate bunurile sale fără a ține seama de drepturile recunoscute de regimul matrimonial.

În caz de faliment al soțului, femeia reia ca proprietară acele aporturi — făcute cu ocazia căsătoriei — cari se mai găsesc în natură în patrimoniul soțului, și dacă prin aceste reluări de bunuri nu s'a acoperit jumătate din valoarea bunurilor aduse aport, sau nu a dobândit suficiente garanții pentru această jumătate, atunci i se recunoaște soției un *privilegiu* asupra bunurilor ce rezultă din lichidarea falimentului soțului ei.

Ideia dominantă deci este că jumătate din aceste bunuri pot fi pierdute pentru soție iar cealaltă jumătate scapă creditorilor. Acest privilegiu al soției nu poate fi cedat și nici nu se poate renunța la el, și trece înaintea drepturilor ce ar deriva pentru femeie din lichidarea comunității de bunuri a soților.

Legiuitorul elvețian a înțeles în deobște ca femeia autorizată — să exercite un comerț sau o profesiune, să fie sprijinită și de bunurile comunității înainte ca vre-o lichidare între soți și soție să aibă loc.

Publicațiunea contractului de căsătorie constă în indicarea regimului matrimonial adoptat de soți și înscrierea în registrul matrimonial a tuturor clauzelor pe care soții vor să le facă opozabile terților.

Registrul regimurilor matrimoniale este ținut în Elveția de acelaș funcționar care păstrează registrul comercianților, dispoziție foarte utilă pentru

serviciul de informații și justul credit al comercianților.

Dreptul federal elvețian reprezintă o fază înaintată a vieții juridice mondiale și este întotdeauna interesant sub raporturile progresului social și politic.

VI. In Germania

Prin art. 1354 c. c. german se recunoaște soțului dreptul de a decide asupra împrejurărilor vieții conjugale (domiciliu, etc.) dar se recunoaște soției și un drept de a nu se supune acelor decizii maritale care constituie un *abuz de drept*. Acest principiu ne indică tendința legislației germane în această materie.

Dar art. 1399 c. c. germ. sună: „Nu este nevoie de autorizarea soțului pentru actele prin care o femeie se obligă la o prestațiune, însă dacă soțul dă asentimentul său unui asemenea act, acesta produce efecte față de el relativ la apături.

Dacă nu-și dă asentimentul, el poate fi urmărit în măsura în care apaturile au fost mărite, pe baza principiului general relativ la îmbogățirea fără cauză.

Principiul legii franceze din 1907,—de care ne-am ocupat mai sus, se găsește și în legislația germană prin rezervarea pentru femeie a bunurilor dobândite ca rezultat al muncii sale sau al profesiei sale lucrative.

De asemeni prin art. 1405 c. c. germ. o autorizație dată de soț soției sale spre a exercita în mod independent o profesiune lucrativă, implică și consimțământul său la toate actele juridice și dreptul de a sta singură în instanță în limita litigiilor născute din exercițiul profesiei lucrative a soției. Iar orice rezervă sau interdicțiune făcută de soț asupra unor drepturi a soției este nulă.

Și acest progres al libertății profesionale a soției sub raportul capacității ei judiciare a fost realizat nu atât prin opere legislative de texte ci prin *jurisprudență*.

Dacă femeia susține un litigiu fără asentimentul soțului, hotărârea este fără efect față de soț, în privința apaturilor (vezi art. 1400 c. c. g.). Iar opunerea soțului și revocarea autorizației nu pot fi opozabile terților de cât de la înscrierea lor în registrul matrimonial al tribunalului. Art. 7 c. com. german și art. 11 din leg. asupra industriei, la fel cu principiile din legea noastră, hotărăște că femeia nu poate fi comerciantă publică, fără consimțământul expres sau tacit al soțului.

Femeia măritată care exploatează în numele ei un fond de comerț fără consimțământul soțului, comite un fapt ilegal, dar (în interesul terților) dobândește calitatea de comerciantă.

Vechia lege germană era mai largă și mai logică, ea permitea femeii autorizate de soț de a exercita un comerț, nu numai dreptul de a sta singură în judecată pentru actele derivând din comerțul ei dar și să ia parte la acte și procese independente de operațiunile ei comerciale.

Se mai cere în anumite cazuri înscrierea firmei femeii în registrul de comerț. Calitatea de comerciantă a femeii măritată se pierde dacă ea încetează a face acte de comerț, sau prin opunerea soțului cu condiția însă ca această opunere a soțului să nu fie un *abuz* al autorității maritale.

Dar în deosebirile între drepturile femeii comerciante măritată și nemăritată se găsește și o remi-

niscență bună, anume: soțul deși a autorizat pe soția sa să exercite comerț, își păstrează dreptul de a administra personal bunurile femeii, deși aceste bunuri sunt întrebuințate în comerțul soției.

Și atunci rezultatul este că soția autorizată să facă comerț, dobândește calitatea de comerciantă dar situația ei față de soț este tot atât de dependentă ca și aceea a soției necomerciante.

Iar regimul bunurilor stabilit între soți ar trebui să rămână guvernat de codul civil (Cossak), părere de altfel viu criticată.

Alți autori susțin că în acest caz femeia este din punct de vedere al regimului bunurilor, independentă de soțul ei ca și femeia autorizată de a exercita un comerț autonom.

Cum în registrul de comerț nu se face mențiune dacă autorizarea soțului este dată soției pentru exercitarea unui comerț autonom sau al unui comerț al soției „*unselbständig*“ situația terților este critică.

Pentru îndeplinirea unui act juridic izolat, de grabnică soluțiune și care ar putea pricinui pagubă femeii, art. 140 c. c. dispensează pentru cauze de boală sau absență a soțului, pe soție de autorizație maritală și îi dă dreptul a se prezenta în numele ei personal.

Jurisprudența merge mai departe și stabilește o prezumție că părăsirea soției de către soț pentru câțva timp, implică un consimțământ la libertatea femeii de a exercita un comerț.

Jurisprudența germană recunoaște femeii dreptul de a-și rezerva prin contract matrimonial, posibilitatea de a exercita un comerț autonom.

În contra refuzului soțului de a autoriza exercițiul profesional al comerțului, legislația germană face o distincțiune originală și juridică: dacă refuzul este bazat pe drepturi derivând din regimul matrimonial adoptat de soți atunci femeia nu poate reacționa.

Iar dacă refuzul este bazat pe un drept de soț, de șef al familiei, atunci femeia va putea în virtutea art. 1354 c. c. germ. să reacționeze dacă va dovedi că acest refuz marital este un *abuz de drept*.

Pentru actele izolate de comerț, în caz de opunere a soțului, femeia se va adresa instanțelor judecătorești (tribunalele de tutelă) a căror înțeleaptă apreciere va fi hotărâtoare.

Dreptul german conține încă urme din epoca de luptă între cele două concepții istorice asupra libertății femeii.

VII. Incheiere.

În cursul războiului mondial, în Franța, femeia al cărei soț comerciant era mobilizat a condus cu pricepere și muncă intensă comerțul soțului. Astăzi când familiile își asigură atât de greu existența, este de datoria legislatorului să ție socoteală de calitățile femeii, pentru ca prin dispozițiile de lege să-i ajute libertatea de acțiune de care are nevoie femeia măritată spre a putea exercita comerțul. Astfel femeia măritată va fi și un factor economic în stat și va mai fi de folos familiei.

C. A. STOEANOVICI

Profesor suplinitor la Facultatea de Drept din București

NOU: **Despre Testamente**, de dl N. Jac Constantinescu, consilier la Curtea de Apel Galați, un volum în 175 pagini, cu doctrina și jurisprudența la zi, Prețul 60 lei.

Condiția juridică a copilului natural în legislația română

Propuneri în vederea reformei codului civil¹⁾

Înainte de a intra în chestiunea pusă la ordinea zilei, dați-mi voie ca, în numele Consiliului național al femeilor române, să aduc omagiile de înaltă grațitudine și de neclintit devotament al femeilor române către M. L. Regele și Regina Jugoslaviei.

Sol al sufletelor noastre, Regina voastră ne face astăzi pământul nostru cu atât mai scump și cu atât mai indisolubilă dragostea frățească cu care noi, femeile române, ne îndrepăm astăzi către voi, femeile jugoslave.

Din vremuri străvechi români și jugoslavi și-au sfântit pământul prin jertfa reciprocă a eroilor lor. O soartă comună i-a mânat adesea în lupte contra aceluiaș dușman, și nu odată au pecetluit bucuria izbânzii prin înrudiri scumpe.

Noi, femeile, suntem cele dintâi care să simțim binecuvântarea acestor apropiieri și cu toată căldura sufletelor noastre aducem astăzi femeilor jugoslave prinosul nostru de dragoste.

De altfel, se pare că, precum în viața națională, așa și în viața de familie, soarta femeilor române, ca și a voastră, a celor jugoslave, a fost diriguată de același regim de legi și reguli de viață, care au format și formează încă statutul nostru civil.

Legislația română, ca orice legislație ce derivă direct din legislația napoleoniană, este îmbibată de același spirit, de aceeași concepție a dreptului înăbușit de forță, care vădește mai mult grija bărbatului de „a îndepărta din calea aspirațiilor lui un rival, ce poate deveni primejdios, de cât gândul genos de a acorda o protecție femeii“ (2).

Noi cunoaștem felul cum Napoleon a desăvârșit opera de reacțiune a revoluției în ce privește femeia, alcătuind codul de a 1804, care avea să domnească asupra Europei până în zilele noastre. Cu concepția sa militaristă, Napoleon nu putea vedea în familie de cât un lagăr, în femei de cât pe crea-toarea viitorilor soldați de luptă, de aceea pentru Napoleon, singura rațiune de a fi a femeii sunt copii.

Femeia și copilul însă trebuiau încadrați într-o atmosferă de autoritate al cărei reprezentant unic să fie bărbatul.

Puterea tatălui în familie, a șefului în Stat, dădea toată tăria și toată maestratea societății napoleoniane. De aceea această societate trebuia să se rezime pe o familie protejată de legi — pe mariaj —, familia legitimă, care garanta toată puterea șefului, a bărbatului, cu sacrificarea completă a femeii.

Numai mariajul sfintește legăturile între sexe și asigură copilului eșit din acest fel de legătură dreptul la asistența creatorilor lui. Bărbatul poate avea și altfel de legături — legea nu-l pedepsește — dar copiii născuți în afară de căsătorie, sunt excluși de la drepturile de familie. Ei rămân în sarcina veșnică a mamei, ca o pecete a infamiei și ca o pedepsă indirectă a codului pentru ea singura mare vinovată.

„Societatea n'are interes ca bastarzii să fie recunoscuți“, a ripostat Napoleon în Comisiunea de

întocmire a Codului civil, și Comisiunea a acceptat în tocmai acest mod al lui de a vedea.

Mica Înțelegeri Femenină, ca toate marile asociații mondiale, în momentul de față, având în programul său studiul problemei Copilului natural în legislația fiecărei din țările a căror membre o alcătuiesc, vă voi prezenta în ce privește legislația română, o expunere comparativă a dispozițiilor de lege referitoare la această problemă.

* * *

În starea actuală, România întregită după război cu Transilvania și Bucovina eliberate de sub dominațiunea Austro-Ungară și cu Basarabia, de sub cea rusă, e cărmuită în materie civilă de patru regimuri legislative diferite: Codul civil al vechiului regat, reprodus după codul Napoleon, Codul austriac în Ardeal, Banat și Bucovina, Dreptul ungar consuetudinar în unele părți ale Ardealului și teritoriile zise ungurene și codul civil rus în Basarabia.

Prin efectul anexiunii și în lipsa unei codificări unitare care nu s'a putut realiza până în prezent, dar e în curs de pregătire, codurile teritoriilor alipite, cu unele derogări, sunt încă în vigoare, iar în baza principiilor de drept public au devenit legi naționale care, ca atare, fac parte integrantă din însăși legislațiunea României noi.

Așa fiind, condiția juridică a copiilor naturali nu e aceeași pe întreg teritoriul țării și ea atârână de diversitatea dispozițiilor tuturor acestor legiuri.

De la început ținem a observa că legiurile austriacă, ungară, și rusă asigură copiilor naturali o situație mult mai avantajoasă decât cea a vechiului regat sub raportul dreptului de familie, a drepturilor și îndatoririlor părinților și alte interese.

Le vom arăta cât mai rezumativ.

— Legislația Vechiului Regat

Situația copiilor naturali în legislația civilă a vechiului regat este cu desăvârșire precară.

Codul civil român, ca și cel francez, — acesta din urmă până la modificarea adusă prin legea din 16 Noembrie 1912 — oprește cercetarea paternității, cu o singură excepțiune, în caz de răpire a mamei și când epoca răpirei corespunde cu cea a zămislirii copilului (art. 304). În acest caz răpitorul poate fi declarat de justiție ca părinte al copilului.

Legea însă, chiar în acest caz, nu stabilește efectele acestei recunoașteri. Copilul astfel recunoscut nu intră în familia tatălui.

Mult mai superioară era în această privință legislația Calimach a Moldovei, care ca și codul austriac de la care împrumutase dispozițiile lui, admitea recunoașterea paternității. Codul Calimach acorda copilului natural dreptul de moștenire în averea ambilor părinți, ca și copiilor legiuiți și deși îndepărta de la moștenirea părinților pe copiii incestuoși sau adulterini, moștenitorii cei legiuiți erau datori să le procure cheltuielile necesare de hrană „pentru iubirea de omenie“.

S'ar părea că codul civil actual ar permite recunoașterea voluntară a tatălui, întrucât art. 48 prevede în termeni generali că actul de recunoaștere a unui copil se va menționa în marginea actului său de naștere din registrele stării civile, iar art. 337, că mama are dreptul de corecțiune asupra copiilor „legalmente recunoscuți“, de unde s'ar putea deduce că în legislația vechiului regat un copil natural poate fi recunoscut de tatăl său.

1) Comunicare făcută în Congresul «Micii Înțelegeri feminine» la Belgrad, în ședința dela 28 Octombrie 1924.

2) Joseph Charmont «Les transformations du droit civil».

Aceste dispoziții însă sunt o inadvertență a codului, pentru că el nicăieri nu consacră posibilitatea unei asemenea recunoașteri, ei se ocupă numai de legitimarea copiilor naturali cu ocaziunea unei căsătorii.

La 15 Martie 1906, aducându-se unele modificări codului civil, s'a admis legitimarea copiilor naturali prin căsătorie, nu numai dacă ei au fost recunoscuți prin actul de căsătorie, dar și prin actul lor de naștere sau prin act autentic anterior căsătoriei părinților lor.

Nici o dispoziție a codului nu impune tatălui vre-o obligație de întreținere și creștere a copilului său natural. Interdicția căutării paternității care mai există azi numai în legislația Italiei și Bulgariei, creează tatălui o poziție privilegiată apărându-l de orice responsabilitate materială chiar dacă e seducătorul mamei. Cel mult, jurisprudența prin interpretare a admis că mama are dreptul la repararea prejudiciului suferit prin seducțiune, ca derivând dintr'un fapt ilicit; dreptul de indemnitate al mamei nu se întinde însă și în profilul copilului comun.

În legislația vechiului regat nu există cel puțin o autoritate tutelară, ca sub imperiul vechiului cod Calimach care să ia sub ocrotirea sa un asemenea copil.

Un progres juridic remarcabil s'a realizat în Franța prin legea din 1912 care a permis căutarea paternității și în alte cazuri, ca violul mamei, seducțiune dolosivă, concubinajul notoriu, mărturisirea scrisă de paternitate, întreținerea și educarea copilului de către tată în această calitate, care e considerată tot ca o mărturisire.

Dar legiuitorul român care și-a însușit codul Napoleon, nu s'a gândit până în prezent să-l urmeze pe această cale, introducând în codul nostru măcar aceste dispozițiuni de înaltă justiție.

II. Legislația teritoriilor alipite în comparație cu a vechiului regat.

Dispozițiile dreptului austriac, ungar și rus aplicabile în aceste teritorii au multă asemănare între ele cu privire la rânduelile ce prevăd pentru regularea situației copilului natural.

În ce privește *numele copilului*, atât în dreptul austriac și ungar, cât și în cel rus, copilul natural n'are nici un drept la numele de familie al tatălui și poartă numele de naștere al mamei. În codul civil al vechiului regat legea tace în acest punct, însă întrucât căutarea paternității este interzisă, dela sine se înțelege că se aplică aceeași regulă. În dreptul rus există o nuanță: Copilul natural ca să poată primi numele de familie al mamei, în locul numelui patronimic, se cere, pe lângă învoierea mamei, și a tatălui, iar copilul al cărui nume patronimic nu s'a arătat la înscrierea nașterii, primește numele patronimic al nașului. (art. 165, c. civ. austriac; art. 132 c. civ. rus).

În ce privește *recunoașterea copiilor naturali*, cercetarea paternității este permisă atât în dreptul austriac și ungar, cât și în cel rus; ea poate fi recunoscută de tatăl sau stabilită pe cale judecătorească, fie prin acțiune principală, fie incidental cu ocaziunea procesului pentru plata alimentelor.

Potrivit art. 163 c. civ. austriac este presumat ca tată al copilului acel care, potrivit regulilor stabilite de legile de procedură e dovedit că a coabitat cu mama unui copil un interval de timp nu mai pu-

țin de 6 luni și mai mult de 10 luni până în momentul nașterii, sau cel care mărturisește un astfel de fapt chiar și în afară de justiție.

În dreptul ungar, dacă mama copilului a dus o viață imorală coabitând și cu alți bărbați în timpul critic al relațiilor sexuale, acțiunea e neadmisibilă.

Copiii naturali pot fi *legitimați* în câteși patru legislațiile prin căsătorie subsecventă (art. 304 c. civ. român, 161 austriac, 144 rus). Ei se privesc ca legitimi numai dela data legitimării. În dreptul ungar și austriac, legitimarea copiilor incestuoși și adulterini nu e permisă. În celelalte cazuri legitimarea se poate face și prin decret regal, folosită de unguri din cele mai vechi timpuri, ca un act de clementă regală; pe baza dreptului consuetudinar. O asemenea legitimare poate avea loc când căsătoria părinților nu se poate efectua din împrejurări extraordinare, de pildă moartea sau dispariția unuia din părinți, ori când căsătoria lor e anulabilă pentru vre-o cauză prohibită de lege. Copii însă astfel legitimați nu intră însă în legături de rudenie cu rudele tatălui.

De asemenea în dreptul rus există legitimarea prin ucaz imperial în unele cazuri similare, iar copiii astfel legitimați se folosesc fără știrbire de toate drepturile și privilegiile ce li s'au acordat în baza acestor ucazuri (art. 162 austriac, art. 133 și 144 rus). În dreptul român, legitimarea se poate face și în folosul copiilor încetați din viață, dacă au lăsat descendenți; în acest caz aceștia se bucură de efectele ei. (art. 305).

Socotim ca o lacună a tuturor legiurilor României noi faptul că copilul natural nu se bucură de aceleași drepturi ca și cei legitimi, când nașterea sa a avut loc în urma unui viol sau alt fapt penabil ori a unei promisiuni de căsătorie.

În ce privește *obligația de întreținere a copilului natural*, legiurile austriacă, ungară și rusă pun această obligație atât în sarcina mamei cât și a tatălui, în raport cu averea sa și situația mamei copilului cu următoarele distincțiuni. În dreptul austriac, dacă tatăl nu poate contribui la întreținere și nici mama copilului, această sarcină cade asupra bunului după mamă. În dreptul rus, obligațiunea de întreținere o are tatăl până la majoritatea copilului, iar, dacă copilul e capabil a se susține singur, obligațiunea de întreținere încetează și mai curând de a ajunge la majoritate; pentru fete, la mărișul lor. În dreptul ungar, vârsta când un copil e considerat capabil să-și câștige existența singur, după o jurisprudență mai recentă, e dela 15—16 ani. Pensiunea se plătește numai în interesul copilului, nu și al mamei, avându-se în vedere în special poziția socială a mamei. De oarece însă în deobște ea poate fi o femeie săracă, această interpretare e criticată de doctrina ungară ca fiind puțin umană.

În dreptul austriac, tatăl e obligat a suporta și cheltuelile sarcinei oricând, și chiar înainte de nașterea copilului; presupusul tată poate fi obligat de justiție la plata acestor cheltueli, cum și la pensiunea necesară copilului pentru primele trei luni dacă mama nu duce o viață destrăbălată. Indatorirea de a alimenta și îngriji pe copiii nelegitimi trece, ca orice altă creanță, la moștenitorii tatălui (art. 168 și 171).

În dreptul rus tatăl e ținut a suporta cheltuelile sarcinei până la însănătoșirea mamei, numai dacă

aceasta e lipsită de mijloace (art. 132), iar după dreptul ungar, cu totul sever, mama are drept la cheltuielile sarcinei numai dacă nașterea a avut loc în urma unui viol sau seducțiuni.

E vădită superioritatea codului austriac după care copiii nelegitimi recunoscuți de tată sau de justiție și crescuți în casa tatălui lor până la încetarea lui din viață, sunt în drept a pretinde și mai departe alimente și creștere până vor avea putința să se întrețină singuri, în măsura averii rămasă, ca și copiii legitimi.

În ce privește drepturile părinților copilului natural, mama este tutoarea legală a copilului său minor în aceste legiuiri cu exceptarea dreptului austriac, după care copilul nelegitim e protejat de un tutore altul de cât tatăl (art. 166) iar dreptul de educație aparține mamei. În dreptul ungar încă copilul natural i se dă un tutore, dacă mama e minoră. În dreptul român, tutela deschizându-se numai prin moartea unuia din părinții căsătoriți, mama este de drept administratoarea legală a copilului său natural.

Din împrejurarea că în dreptul austriac, ungar și rus tatăl copilului natural are obligațiunea de întreținere a unui asemenea copil rezultă unele drepturi destul de remarcabile pentru el. Astfel, în dreptul austriac, deși dreptul de educație a copilului aparține mamei, îi poate fi retras de tată, dacă mama n'are voința și puțința a-și educa singură copilul (art. 168). Legiuitorul austriac merge și mai departe cu sollicitudinea sa pentru copilul natural. Dacă buna stare a copilului e periclitată din cauza purtării mamei, tatăl e obligat să separe copilul de mamă, să-l ia lângă el, sau să-l plaseze în alt loc sigur și convenabil (art. 169). În dreptul ungar, în asemenea împrejurări, încă o poate exclude autoritatea tutelară de la exercițiul drepturilor părintești.

Dreptul rus e și mai favorabil tatălui. Dacă acesta procură întreținerea copilului, are dreptul de priveghere asupra copilului; în caz de dezacord între tată și mamă decide autoritatea tutelară. Tatăl care procură întreținerea, are dreptul de a fi numit tutore, în cazul deschiderii tutelei, cu preferință față de alte persoane (art. 132).

Dreptul de moștenire al copiilor naturali diferă în cele patru legislații ale țării. În dreptul austriac și ungar în general sunt îndepărtați de la dreptul de familie și înrădire cu tatăl. Ei moștenesc numai pe mama lor ca și copiii legiuți și sunt moșteniți numai de ea. Mai restrictiv, dreptul rus permite copiilor naturali să vină împreună cu cei legitimi la moștenirea mamei lor numai asupra averii câștigate de ea, nu însă și asupra averii ei patrimoniale. În dreptul rus, mama de asemeni moștenește pe copilul natural, cum și ceilalți copii naturali sau urmașii lor legitimi, dacă copilul natural n'a lăsat descendenți chemați la moștenire (art. 754 austriac, art. 132 rus).

Legiuitorul român e mai larg. Copiii naturali, în dreptul român chiar când căsătoria ar fi prohibită între mama și tatăl lor, succed atât mamei cât și ascendenților și colateralilor mamei ca și copiii legitimi. Succesiunea copilului natural, mort fără posteritate, se cuvine deasemeni mamei sale și în lipsa mamei rudelor ei mai de aproape. Legea română nu arată dacă copiii naturali ca și cei legitimi se pot moșteni între ei. După o interpretare extensivă a doctrinei și în lipsă de un text contrariu nu li se poate tăgădui acest drept.

* *

Existența a patru legislații distincte în aceeași țară și în aceeași materie constituie de sigur o anomalie destul de gravă. Ea însă e menită să dispară cu ocaziunea unificării codului civil în curs de pregătire de către comisiunea instituită la ministerul de justiție.

Un curent generos pentru o legiferare dreaptă și umană s'a produs mai ales în timpurile din urmă. D-l profesor universitar D. Alexandresco a elaborat în calitate de membru al acestei comisiuni un anteproiect care e în studiul acestei comisiuni și care a ținut seamă de acest curent.

Consiliul Național al Femeilor Române pe care am onoarea a-l prezida, a instituit și el o comisiune mixtă compusă din membrele sale și juriștii cei mai distinși ai țării spre a fixa drepturile femeii în viitorul cod civil pe baza principiului egalității civile a celor două sexe. Comisiunea și-a propus cu această ocaziune, a rezolvi în modul cel mai satisfăcător și problema copiilor naturali.

Femea română în numele civilizației, umanității și dreptului revendică următoarele măsuri pentru ocrotirea copiilor naturali: I) Suprimarea interdicției căutării paternității, II) Obligațiunea atât a mamei, cât și a tatălui de a contribui în raport cu rangul și averea lor la întreținerea, creșterea și educația copilului natural, III. A se acorda copilului recunoscut același drept de moștenire, ca și copiilor legitimi în averea ambilor părinți, IV) Înființarea unei autorități tutelare care să ia sub mânia ei protecție pe copiii naturali, cum și pe copiii găsiți sau orfani aflați în aziluri.

De altfel o asemenea instituție există cu îngrijire organizată în legislația Ardealului și Bucovinei.

Copiii naturali fiind astfel asimilați copiilor legitimi, protecțiunea legii penale trebuie să se întindă de o potrivă și asupra lor.

După art. 232 din codul penal român, culpabilul de pruncucidere se pedepsește cu munca silnică pe viață; pruncuciderea săvârșită asupra unui copil nelegitim de către mama sa se pedepsește numai cu reclusiunea.

De ce această deosebire de penalitate în privința celei mai abominabile dintre crime și de ce tatăl nelegitim al unui asemenea copil n'ar trebui pedepsit la fel?

Pentru că, după cum am mai spus la începutul acestei lucrări codul civil și după el codul penal a sacrificat copilul natural concepțiunii unei familii fondată nu pe rudenie, ci pe mariaj. Revizuirea și a acestui articol se impune.

* * *

În urma expunerii delegatelor fiecărei țări din „Mica Înțelegere Femenină” asupra situației juridice a copilului, din care s'a putut vedea că numai în Cehoslovacia și în Polonia, adică în țările unde femeile au drepturi politice, situația copilului natural s'a îmbunătățit, și în urma discuțiunilor urmate, Congresul, sub președinția d-nei Alexandrina Cantacuzino, a votat următoarea *moțiune*, care a fost transmisă și Ligei Națiunilor, prin delegata României la Paris d-ra Elena Văcărescu:

„Mica Înțelegere Femenină”, având de scop:

1. De a căuta să elimineze din legislațiile țărilor noastre orice inegalitate în ce privește femeia și de a proteja copilăria;

2. De a stabili între țările noastre o uniune sinceră în scopul de a preveni orice cauză de război; Ia următoarele hotărâri:

1. Ca o propagandă activă să fie dusă în Jugo-

slavia, Grecia și România pentru ca femeile să obțină în cel mai scurt timp drepturile politice integrale, servindu-se de mijloacele de propagandă feministă sugerate în această conferință a M. I. F.;

2. Să se lupte în toate țările pentru a se îndepărta din codul civil orice inegalitate care ar exista în ce privește femeia și a obține drepturi egale și efective pentru toate femeile;

3. Să se obție ca protecția copilăriei să fie asigurată de guverne, care să consacre în bugetele lor o parte mai largă pentru întreținerea copiilor născuți în afară de căsătorie, pentru orfani, sau pentru toți cei abandonati moralmente sau materialmente;

4. Să se prezinte guvernelor și Corpurilor legislative ale Greciei, Poloniei, Jugoslaviei, Cehoslovaciei și României, un proiect de lege cu privire la copilul afară de căsătorie, luându-se de bază punctele următoare:

a) Cercetarea paternității gratuită și înlesnită de lege;

b) Responsabilitatea egală a părinților către copiii născuți din căsătorie ca și față de cei în afară de căsătorie;

c) Egalitatea înaintea legii a copiilor născuți din căsătorie sau din afară de căsătorie;

d) Instituirea unei Casse de prevedere socială pentru a asigura existența copiilor născuți în afară de căsătorie, cassă alimentată dintr'un impozit proporțional și progresiv, căruia i-ar fi supuși tații copilor născuți în afară de căsătorie;

e) Convențiuni internaționale vor trebui să oblige pe tații expatriați să-și îndeplinească obligațiunile lor.

f) Suprimarea denumirii de „ilegitim sau „tată necunoscut“ de pe actele de naștere sau de botez ale copiilor.

CALYPSO CORNELIU BOTEZ

Prezidenta Consiliului Național al Femeilor Române. Delegată în «Mica Înțelegere feminină»

Iarăși «publicațiile judecătorești»

Citațiile în penal ale celor cu domiciliul necunoscut

Chestiunea dificultăților practice aduse de publicările așa zise: „din oficiu“, pe care coloanele revistelor le relevă măcar odată pe an în practica judecătorească revine aproape zilnic. Atâtea procese penale se amână neîncetat pentru „nepublicarea în Monitorul Oficial“, organ extrem de aglomerat, care abia face față publicațiilor plătite, necum să mai se poată ocupa și cu cele „din oficiu“. Și din pricina unui anumit text de lege, care statuiază imperios: „cei fără domiciliu sau reședință cunoscută, vor fi citați prin „Monitorul Oficial“... și care, în lipsă de dispoziții speciale, se aplică și în materie penală (1), — martorii sunt obligați să vină iarăși, partea prezintă exasperată să se lipsească și funcționarii grefelor și arhivelor să reediteze un concept de câte cincisprezece nume pe cari să le citească mereu, de ani de zile, cu vagă speranță că *procedura cu Monitorul* va fi îndeplinită (2).

1) Cf. Bulet. Cas. pag. 764 din 1885 și 340 din 1895.

2) Cităm, întâmplător, dosarele 1032 din 916, 535 din 916, 1085 din 919, 1429 din 919 ale Judec. Ocol. Urb. II Ploiești, cari au suferit zeci de amânări din această pricină, până când, printr'o întâmplare miraculoasă, citațiile au fost publicate.

Dar procesele penale în cari inculpații sunt judecați în stare de arest? Oricât de vinovați ar fi aceștia, în orice caz pedeapsa câștigă în exemplaritate, când se aplică cu toată rigoarea în loc de a fi diminuată la extrem, ținându-se seamă că prevenția a fost mult prelungită din pricina nepublicării citațiilor cu alt inculpat sau vre-un reclamant cu domiciliul necunoscut (3).

Intr'un judicios articol apărut în această revistă (4), d-l G. P. Docan preconizează ideea înființării unui organ special al Justiției, altul, sau supliment al Monitorului Oficial supra aglomerat de legi, publicații, bilanțuri, statute, decizii, chitanțe pierdute și decorații. Și exemplul ni-l arată „admirabila încercare dela Cluj“, unde se tipărește un *Buletin al Justiției* ce se trimite gratuit instanțelor și magistraților, și care este lucrat de arestați, astfel că „în timp ce-și fac pedeapsa, învață și o meserie“.

Dacă într'un asemenea Buletin, pe care în fapt nu-l cercetează decât profesioniștii, — lipsa de spațiu ar împiedica publicațiile de cari ne ocupăm, de ce nu am recurge la celălalt mijloc de publicitate: *afișarea*, sistem care de altfel era aplicabil în parte și la noi, mai înainte de reforma procedurală dela 1900 (5).

Intr'adevăr, cu prea puțină dificultate s'ar putea institui la fiecare instanță și primării câte o tablă a citațiilor, unde se vor putea afixa actele procedurale ale celor ce nu au domiciliul sau reședința cunoscută. Această măsură ar fi logică, fiindcă împrejuratul ar găsi modalitatea să se intereseze singur de proces în comuna sa de reședință sau la sediul instanței care îl judecă, după cum de altfel precedentul legal s'a creiat prin *legea majorării amenzilor judecătorești*, care obligă pe cei condamnați să se intereseze singuri de plata amenzii ce li s'a impus (6); în practică, n'ar creia prejudicii nimănui, întrucât mai ușor și mai natural este ca cel interesat să cerceteze tabla citațiilor dela primărie sau instanța de judecată, decât să cumpere zi de pe zi „Monitorul“ și să-l urmărească. Astăzi, această migăloasă operație nu o fac decât funcționarii instanțelor interesate să-și aibă forma îndeplinită. Ca un alt precedent legal al acestei proceduri cităm procedura ce se urmează cu *contumacii* (7) și aceia față de dispăruții a căror moarte prezumată urmează a fi constată (8), unde s'a ales acest mijloc rapid și mult mai lesnicios, de publicitate.

Dar remedierea acestei dificultăți din practica judecătorească nu cere decât... o altă propunere mai lesnicioasă în aplicare și — mai cu seamă! — traducerea acesteia în fapt, prin vre-o lege nouă sau interpretativă.

RADU DIMIU
Magistrat

3) Cf. Art. 71 al. IV L. Jud. Oc.

4) V. *Curierul Judiciar* No. 2 din 1924 pag. 17.

5) Art. 75 al. VI vechiul Cod de Proc. Civ., care admite afișarea citației la ușa tribunalului și publicarea în „Monitorul Oficial“, — eliminat la 1900. D-l G. Mironescu admite că această dispoziție nu ar fi fost abrogată prin modificarea de la 1900, întru cât d'n nimic nu reiese intenția legiuitorului de a o modifica, — ci a fost numai „scăpată din vedere“ la noua transcriere a Codului (G. Mironescu: Analiza noului cod de Proc. civ. p. 175 No. 2 a și b). În Apus acest sistem este aplicabil (Garsonet: Préc. de Pr. Civ. No. 211).

6) L. maj. amenz. judec. în „Monit. Ofic.“ No. 279 din 923.

7) Art. 470-483 Pr. Pen.

8) V. „Monit. Ofic.“ No. 204 din 924.

Activitatea Cercului de studii penale

Sâmbătă 6 curent, în Sala Fundațiunii Carol, Cercul de Studii-Penale și-a deschis activitatea în prezența D-lor miniștri de justiție și sănătății și ocrotirilor sociale, și a unui numeros și distinct auditor compus din înalți magistrați, avocați, funcționari superiori și studenți.

Sedința s'a deschis sub președinția d-lui G. Mărzescu, ministru de justiție. D-sa deschizând ședința, face promisiunea că în una din ședințele viitoare va face o comunicare asupra principilor, cari stau la baza viitorului cod penal unificat. Termină urând o activitate spornică și plină de rezultat.

D. Prof. Iulian Teodorescu, președintele cercului face o amănunțită dăre de seamă asupra activității Cercului din anul trecut, arată relațiunile strânse ce s'au legat cu străinătatea, în deosebi cu grupul penaliștilor polonezi prin participarea la Congresul dela Vilna și cu *asociațiunea internațională de drept penal*, în al căreia comitet România își are un reprezentant. Enumeră apoi comunicările ce s'au făcut cu privire la reorganizarea Curților cu Jurați, sistemului penitenciar, etc.

D-l Eugen Botez, Directorul general al asistenței sociale își dezvoltă comunicarea cu privire la „opera asistenței sociale în legătură cu represiunea”. După ce expune că la baza existenței sociale nu trebuie să stea sentimentul de compătimire, ci spiritul de ajutor social care isvorește din solidaritate socială, arată opera îndeplinită de asistența socială în România.

Insistă asupra măsurilor preventive luate cu privire la cerșetori și vagabonzi, pentru infirmi, bolnavi și minori, înființându-se la Grădiștea o școală de corecție pentru copii arierati și îndărătnici. Arată apoi că se poate lega o strânsă colaborare între cercul de studii penale și asistența socială, în deosebi în ce privește organizarea mijloacelor prevenire a criminalității.

D. Prof. V. V. Pella își dezvoltă apoi comunicarea cu privire la „Noile concepțiuni de drept penal internațional, cari isvorăsc din opera recentă a Societății Națiunilor”.

După ce expune consecințele războiului mondial asupra vieții economice, sociale, culturale, financiare, etc. arată că din ce în ce își face drum concepția că *războiul agresiv* trebuie încriminat ca o *crimă colectivă* și ca atare pedepsit, cum se pedepsește și crima individuală înăuntrul Statelor.

D. Pella expune cum trebuie studiate factorii sociali și politici, cari dau naștere războaielor, spre a se ajunge la cunoașterea acestei criminalități colective; cum trebuie urmărite și instruite astfel de crime și cari ar fi sancțiunile, ce trebuie aplicate.

D. Pella arată că aceste concepții cari sunt încă în domeniul utopisului, își fac din ce în ce loc în spiritul națiunilor, și chiar mai multe proiecte sunt întocmite și peste 150 de opere și tratate, se străduiesc să pună bazele adevărate ale *dreptului penal internațional*, drept care până acuma se mărginea numai la conflictul legilor penale în spațiu.

E.

INALTA CURTE DE CAS. și JUST. S.-UNITE

Audiența dela 29 Mai 1924

Președinția d-lui V. ROMNICEANU, Prim-președinte

Robert Gordon, Mac Milan și a. cu N. Gălă

Deciziunea No. 22 *

Legea agrară. Creianțe ipotecare și privilegiate. Achitare în rentă. Măsură constituțională. Art. 75 și 76 din lege.

Prin dispozițiunile din art. 75 și 76 legea agrară

1) Decizia No. 21, din aceeași zi, dată tot în Secțiuni-Unite, în recursul Soc. Dacia-România contra sent. 401 din 1923 a Trib. Teleorman S. I.-a, în proces cu Florica și P. Iliescu.

referitoare la modul de plată al datoriilor ipotecare și privilegiate, ce ar exista asupra moșilor expropriate, creditorii sus arătați nu au fost expropriati de creianța lor, sau de vre-o parte a valorii ei, întru cât legea nu face nici o reducere în această privință, ci dă numai curs liberator rentei de expropriere.

Această măsură nu este anticonstituțională, întru cât într'un interes general superior legiuitorul o poate lua, căci poate da, după cum a și dat deja termene de plată în raporturile private și poate reglementa, în acelaș interes, cursul monetar, după cum a procedat când a declarat că având efect liberatoriu, cu un curs forțat, biletele Băncii Naționale, chiar dacă părțile au stabilit, în convenția lor, plata în aur.

Dacă renta de expropriere are astăzi un curs scăzut, aceasta se datorește numai situațiunii actuale economice și financiare, care nu poate avea decât un caracter trecător.

Curtea,

Ascultând citirea raportului făcut în cauză de d-l Cons. Em. Miculescu, pe d-nii avocați Em. Pantazi și S. Rosental în dezvoltarea motivului de casare, trimis în cercetarea Secțiunilor-Unite și pe d-l av. Gh. M. Dumitrescu în combateri și

Deliberând,

Asupra motivului al II-lea de casare trimis în cercetarea Secțiunilor-Unite prin deciziunea Secțiunii I-a cu No. 490 din 924:

„Art. 75 și 76 din legea agrară, în ipoteza interpretării în sensul sentinței Tribunalului, cum și al deciziunii Inaltei Curți de Casatie s. I No. 1099-923 și anume că creanțele ipotecare au a fi achitate integral cu renta de expropriere iar nu proporțional în raport cu întinderea porțiunii expropriate și numai în cazul când renta ar fi insuficientă pentru plata creanțelor ipotecare, aceste creanțe ar rămâne asupra porțiunii neexpropriate pentru partea neachitată cu rentă, sunt neconstituționale și Inalta Curte declarându-le contrarii constituțiunii va bine voi să decidă că nu sunt aplicabile.

„In adevăr Constituția prin art. 19 al. 1 decide că exproprierea se poate face pentru cauză de utilit. națională prin extinderea proprietății rurale țărănești, expropriindu-se terenurile cultivabile în condițiunile arătate mai jos.

„Legea agrară prin art. 1 și urm. și care conf. disp. art. 131 Const. sunt declarate de ordin constituțional, dispune exproprierea pro parte a terenurilor cultivabile în condițiunile fixate de lege.

„Deși nu există nici un text formal care să prescrie exproprierea într-o formă care care a creditorilor ipotecari de creanțele lor, totuș din economia și scopul legii agrare, rezultă că aceste creanțe trebuie să urmeze soarta proprietăților imobiliare pe care ele le apasă. Așa fiind, s'ar înțelege și este și juridic și echitabil a se decide că și proprietățile pe care le grevează, adică să fie expropriate și în consecință achitate prin rentă de expropriere, indiferent de clauzele conținute în actele respective.

„Aceasta însă nu se poate înțelege în mod logic și juridic, decât că ele s'ar expropria în aceeași măsură în care se expropriază moșile pe care ele le grevează, de unde consecința că, creanțele trebuie să fie achitate cu renta în proporție cu întinderea expropriată și să rămână în vigoare pentru rest asupra porțiunii neexpropriate.

„A se decide însă că articolele sus citate 75, 76 din legea agrară au decis ca creanțele ipotecare să se achite integral în rentă, indiferent de întinderea porțiunii expropriate și de și s'ar lăsa proprietarului o parte din moșie, este a decide exproprierea totală a creditorului ipotecar nu numai fără un text formal și precis, dar a decide exproprierea fără să e-

xiste nici un interes de utilitate națională, nici de utilitate publică.

„În adevăr ce interes național sau de utilitate publică ar fi ca creditorului ipotecar să i se impună, cu scop de a se da pământ, muncitorilor de pământ un sacrificiu care să depășească pe acela impus de lege, proprietarului expropriat?

„Nu există nici unul și deci conf. dispozițiunii art. 105 din Const. zisele texte trebuiesc declarate neconstituționale“.

Având în vedere deciziunea acestei Curți S. I-a cu No. 490 din 924, prin care s'a respins motivul întâiu de recurs făcut în contra sentinței No. 1517 din 924 a Tribunalului Râmnicu-Sărat, în ce privește interpretarea art. 75 și 76 din legea agrară și s'a decis că atunci când titlurile de rentă depuse de Stat ca preț al exproprierii acoperă creanța ipotecară, creditorul ipotecar să fie achitat cu aceste titluri nu numai în proporțiune cu porțiunea de moșie care s'a expropriat ci integral și prin urmare ipoteca să rămână desființată atât asupra porțiunii expropriate cât și asupra celei neexpropriate; iar al doilea motiv de recurs a fost trimis în judecata Secțiunilor-Unite ale acestei Înalte Curți conf. art. 103 din Const.;

Având în vedere că prin acest motiv se susține că dispozițiunile art. 75 și 76 din legea agrară interpretate în sensul admis de S. I-a, când a respins întâiul motiv de recurs — și care nu mai poate fi repus acum în discuțiune — trebuiesc declarate neconstituționale, de oarece fără ca vre-un text din Constituție să autorize, au de efect exproprierea creditorului ipotecar de valoarea creanței sale.

Considerând că prin menționatele dispozițiuni reglementându-se, atât în interesul proprietarului expropriat cum și al creditului Statului, modul de plată a datoriilor privilegiate sau ipotecare ce ar exista asupra moșiilor expropriate în total sau în parte, și în acest scop impunându-se asupra acestor creditori obligațiunea de a primi plata creanțelor în rentă de Stat, nu în numerar, indiferent de ce proporțiuni, prin aceasta ei nu au fost expropriați — cum se pretinde — fie și de o parte din valoarea creanței, de oarece legea n'a făcut nici o reducere în această privință, iar cursul actual cu totul scăzut al efectelor de Stat este în funcțiune numai de starea economică și financiară a țării, care nu are un caracter statornic ci este trecătoare și prin urmare aceste efecte sunt menite a-și doborândi cu timpul valoarea lor normală; că de altă parte, plata în numerar n'a fost cu totul exclusă ci numai amânată, fie în condițiunile legii, după 10 ani, — pentru a se împiedica deprecierea mai mult a titlurilor, fie la esirea lor la sorti, ceea ce iarăși, nu poate implica o expropriere; că în fine legiuitorul într'un interes general superior, putând acorda termene de plată în raporturile private, ori reglementa cursul monetar, întocmai după cum a declarat ca având efect liberatoriu, cu un curs forțat, biletele Băncii Naționale, chiar când părțile au stabilit în convenția lor plata în aur, tot astfel a putut să declare, în această materie, ca având efect liberatoriu renta de expropriere, față de creditorii menționați, fără a se atinge vre-un principiu de ordin constituțional.

Că așa fiind și acest motiv de recurs este neîntemeiat și recursul urmează a fi respins.

Pentru aceste motive Curtea respinge recursul, etc.

NOTA. — Înalta Curte a fost chemată să statueze asupra chestiunii, atât de mult desbătută înain-

tea instanțelor judecătorești și în presa judiciară, dacă art. 75 și 76 din legea agrară, relative la plata în întregime în rentă a creanțelor ipotecare și privilegiate, sunt sau nu constituționale.

Suprema instanță a consacrat soluțiunea afirmativă.

Argumentul esențial, invocat în susținerea motivului de recurs era că din moment ce creditorul ipotecar sau privilegiat ar putea fi obligat să primească plata creanței sale în întregime în titluri de rentă, aceasta ar echivala cu o expropriere a capitalului mobilier, ceace nu s'ar putea admite, dat fiind că art. 17 din Constituție nu prevede o asemenea expropriere.

Inclinăm, fără ezitare, pentru soluțiunea constituționalității, la care s'a oprit Înalta Curte.

Analiza acestei deciziuni, ne impune obligațiunea de a privi caracterul constituțional al art. 75 și 76 legea agrară atât în raport cu Constituția din 20 Iulie 1917, promulgată la Iași, cât și în raport cu Constituțiunea actuală votată de Adunarea Constituantă din 27 Martie 1923.

I. Examinarea art. 75 și 76 din legea agrară în raport cu Constituțiunea din 20 Iulie 1917.

Se știe că, în Adunările legiuitoare din 1914, s'a făcut, conform formelor constituționale atunci în vigoare, declarațiunea relativă la modificarea mai multor texte din Constituție, între care era și cel relativ la proprietate.

Procedându-se, în urmă, la alegerea unei Adunări Constituante, s'a pășit la alcătuirea unui nou regim al proprietății, hotărându-se prin art. 19 al Constituțiunei din 20 Iulie 1917, noi cazuri de expropriere, pe lângă cele limitativ prevăzute de art. 19 al vechei Constituțiuni.

În același timp, textul art. 19 al Constituțiunei din 1917 mai prevedea încă și exproprierea pentru cauză de utilitate națională a moșiilor, în scopul de a se împroprietări clasa țărănească.

Prin aliniatul IV al art. 19, se stabilea că prețul terenurilor expropriate, pentru cauză de utilitate națională, va fi plătit în titluri de rentă emise de Stat, amortizabile și purtătoare de o dobândă anuală de 5%, socotindu-se valoarea lor nominală drept valoare reală.

Aliniatul V al aceluiași articol, hotăra că:

„Lucrările pentru întocmirea legilor, generală și specială, de expropriere pentru cauză de utilitate națională vor începe de îndată.

„Aceste legi vor fi promulgate în termen de cel mult șase luni de la liberarea teritoriilor.

„Legea generală de expropriere pentru cauză de utilitate națională, care va desvolta principiile cuprinse în acest articol se va vota conform ultimului alineat din art. 128 din prezenta Constituție. (Adică cu o majoritate specială, de cel puțin două treimi, înțelegându-se că deliberarea nu se poate face de cât în prezența unui număr de cel puțin

două treimi din totalitatea membrilor Camerei și Senatului).

„Dispozițiunile ei vor fi înscrise în acest articol, din care fac de drept parte“.

În executarea principiilor înscrise în art. 19 al Constituțiunei de la Iași și sub imperiul acelei Constituțiuni, a intervenit actuala lege agrară, promulgată la 17 Iulie 1921, care a prevăzut, prin art. 75 și 76, plata creanțelor ipotecare și privilegiate în titluri de rentă.

Întrebarea care se pune, deci, este aceea de a se ști, dacă legiuitorul din 17 Iulie 1921 a putut valabil statornici, față de mandatul primit din partea Constituantului din 1917, plata creanțelor în titluri de rentă. Pentru deslegarea chestiunei, este nevoie de a preciza dacă această modalitate de plată poate fi socotită ca o expropriere a capitalului imobiliar, investit de creditorii ipotecari și privilegiați, sau dacă nu constituie, în realitate, un amănunt sau desvoltarea principiului plăței în titluri de rentă, prin determinarea scopului emiterii acestor titluri și întrebuintărei lor.

Vom recurge, în primul rând, pentru lămurirea chestiunei la un firesc izvor informativ: desbaterile parlamentare.

Ne vom referi, din acest punct de vedere, la discursurile d-lor N. Bazilescu și G. G. Burghel, din cuprinsul cărora se vede că ideea ce a dominat legiferarea Constituantei de la Iași a fost de a obliga pe creditorii privilegiați și ipotecari să primească în titluri de rentă plata creanțelor lor (Vezi Desbaterile Constituantei din 1917, p. 265 și 546).

Cuvânarea d-lui Burghel nu lasă nici un dubiu în această privință.

„Când este vorba de a se face sacrificii — spunea acest membru al Adunării Constituante — pentru o cauză așa de mare, de care atârână siguranța viitoare a țării, e drept ca toată lumea să le facă, deci și creditorii“.

Desbaterile Constituantei din 1917 au urmat, deci, în spiritul că titlurile de rentă, atribuite proprietarilor expropriați, urmau să aibă ca primă destinațiune practică plata datoriilor.

Aceasta era și firesc, căci ar fi să atribuim legiuitorului constituant o intențiune de monstruoasă neechitate ca să oblige pe proprietarii depozedați să păstreze aceste titluri asupra lor, fără nici o întrebuintare sau să-i să oblige a le negocia în condițiunile aleatorii și fluctuante ale Bursei de efecte.

Dară, în afară, de acest argument, tras din desbaterile parlamentare, care sunt un criteriu clasic de interpretare, constituționalitatea dispozițiunei de a se plăti integral cu rentă creditorii privilegiați și ipotecari rezultă și din considerațiunea juridică că o asemenea dispozițiune nu poate fi considerată ca o expropriere a drepturilor de creanță.

În adevăr, nu poate fi vorba de o expropriere, de

oarece legea agrară nu a impus creditorilor ipotecari și privilegiați să sufere o remitere totală sau o reducere a creanțelor lor, ci a prevăzut numai că plata se va face în titluri de rentă, cărora le-a acordat un curs liberatoriu forțat.

Faptul că aceste titluri au o valoare reală inferioară valorii lor nominale nu poate fi sinonim, în drept, cu o diminuare a drepturilor de creanță a creditorilor ce sunt obligați a le primi în plată *al pari*, de oarece, după cum foarte bine spune Înalta Curte, „cursul actual, cu totul scăzut al efectelor de Stat este în funcțiune numai de starea economică și financiară a țării care nu are un caracter statornic“.

Plata în rentă nu e o expropriere, pentru motivul că legea nu decretează nicăieri o remitere de creanță, ci reglementează numai modalitatea plăței cu un nou instrument de plată.

Fără modalitatea plăței în titluri de rentă, legea ar fi devalorizat, ea singură, niște efecte, destinate să rămână fără nici o întrebuintare, dacă debitorul nu le-ar fi putut utiliza la plata datoriilor.

Înființarea acestui instrument de plată a înlesnit reforma împroprietării, care ar fi devenit o imposibilitate, de oarece Statul nu ar fi avut, în împrejurările prin care am trecut și trecem dela războiu încoace, numerarul trebuitor spre a finanța vasta și complexă operă a exproprierii rurale, de care era condiționată liniștea noastră socială.

Analizată, în esență ei, dispozițiunea plăței în titluri de rentă, ese o simplă modificare a sistemului monetar în raporturile dintre anumite categorii juridice (1).

II. Examinarea constituționalității art. 75 și 76 din legea agrară în raport cu actuala Constituție din 1923

Art. 17 din actuala Constituție din 1923 arată când se poate face o expropriere pentru caz de utilitate publică, prevăzând, cu titlu de exemplu, o serie de cazuri și adăogind că o lege specială va determina situațiunile în care poate fi vorba de utilitatea publică, precum și procedura de urmat.

Sub o formă generică, nedefinită, art. 17 hotărăște că legile ce vor determina utilitatea publică vor trebui votate cu două treimi.

Vedem, deci, că, prin contrast cu Constituantul din 1864, Constituantul din 1923 a voit să evite o enumerare limitativă a cazurilor de utilitate publică.

S'a găsit nimerit a se evita o enumerare limitativă, ca incomodă și anti-evolutivă, de oarece noțiunea utilității publice, ca toate concepțiunile ju-

1) Vezi asupra acestei chestiuni monografiile noastre: *Drepturile Proprietarilor și Creditorilor ipotecari în raport cu legislațiunea agrară*, editura Curierul Judiciar 1923; *Plata Prefului Exproprierii*, Curierul Judiciar No. 7 și nota ce însoțește decizia No. 1090 din 5 Mai 1923 a Înaltei Curți de Casație s. I, publicată în Curierul Judiciar No. 2/924.

ridice, este supusă unei permanente și fatale schimbări.

Trebuia lăsată, deci, o libertate legiuitorului ordinar, de oarece Constituțiunile rigide duc la rezultatul legiferărilor anticonstituționale și la inovațiunile lăaturalnice pe care jurisprudența, sub sugestiunea și imperiul curentelor și nevoilor sociale, le creează pe cale de interpretare.

Viața nu poate fi prinsă și guvernată prin formule de laborator sau prin formule juridice.

Ea își reclamă, triumfătoare și eternă, drepturile ei, sfidând frontierele în care o circumscriu nepriceperea sau suficiența noastră.

Constituția din 1923 nu putea defini, prin anticipație, noțiunea utilității publice, fără a nu săvârși o mare greșală contra progresului.

Ea a lăsat legiuitorului ordinar, cu condițiunea de a se hotărî cu o majoritate specială, dreptul de a determina această noțiune.

Din acest punct de vedere, legea agrară este perfect constituțională, chiar dacă art. 75 și 76 ar cuprinde principiul exproprierii drepturilor de creanță, de oarece este votată cu două treimi. (Vezi Monitorul Oficial din 17 Iulie 1921 p. 3076).

Concepțiunea individualistă a marelui revoluțiunii franceze, cu corolarul ei — respectul sacro-sanct al proprietății, concepțiune care și-a făcut loc și în vechea noastră Constituțiune, s'a modificat fundamental.

Această modificare a dus la doctrina potrivit căreia proprietatea nu mai poate fi socotită ca un scop izolat, ci ca o funcțiune socială.

S'a ajuns la concluzia că după cum individul are obligațiuni față de societate, tot astfel și proprietatea trebuie să aibă. De altfel, obligațiunile individului, dacă s'ar mărgini numai asupra persoanei sale și nu ar grevă și patrimoniul, ar fi iluzorii, iar dreptul public ar fi un curs de etică abstractă.

Din această cauză, codul civil german din 1900 și codul civil elvețian al obligațiunilor din 1907 nici nu mai dau altă definiție proprietății decât numai că proprietarul poate dispune de lucrul său în limitele legii.

Sub influența doctrinei socialiste, conceptul clasic al proprietății a primit mari și ireparabile schimbări.

Au fost unii cari au socotit pe proprietar ca pe un simplu detentor.

Aceasta este o formulă anarhică și primejdioasă.

Filosoful francez Fouillé spunea că proprietatea nu este altceva decât propria noastră libertate, exprimată într-o formă vizibilă, materială.

Adevărata teorie, care își face loc, și care a primit o formulare științifică din partea d-lui Duguit, este că proprietatea nu reprezintă un drept subiectiv pentru individ și că destinațiunea ei este utilitatea generală (Léon Duguit, *Les Transfor-*

mations générales du Droit privé depuis le Code Napoléon, p. 160).

Constituția germană din 11 August 1919 a consacrat formal acest principiu, prevăzând în art. 153 că „proprietatea dă naștere nu numai la drepturi, ci și la obligațiuni, iar întrebuințarea ei trebuie să constiue un serviciu pentru binele social“.

Nu mai vorbim de teoria confiscățiunei indirecte, preconizată de Henri George în cartea sa celebră *Progrès et Pauvreté*, în care justifică confiscățiunea proprietății, sub forma piezișă a impozitelor excesive, tăgăduind, în același timp, proprietarului dreptul la plus-valuta imobilului, care nefiind produsul direct și personal al muncii sale, ci rezultatul complex al tuturor factorilor politici, economici și sociali, nu poate să-i fie atribuită și trebuie să revină societății.

* *

Teza neconstituționalității art. 75 și 76 legea agrară își găsește sprijinul în sentimentul defensiv și în reacțiunea firească, pe care o provoacă schimbarea profundă a vechii alcătuirii sociale și economice și atingerea arător situațiuni, care se bucurau, grație vechii Constituțiuni, de o desăvârșită imunitate.

Formula că proprietatea este sacro-sanctă s'a bucurat de un prestigiu, pe care, cu toții, ne deprinsăm a-l crede invulnerabil. Mai puțin puternică decât împrejurările, ea a trebuit să cedeze în fața lor.

Perimarea ei a provocat o profundă și inextricabilă confuzie în spirite, iar cei mai mulți se întreabă dacă ea a putut dispărea cu adevărat.

Fenomenul nu este nou, de oarece istoria și psihologia mulțimilor ne semnalează cazuri când idoli dispăruți sau răsturnați de pe pedestalul lor, au continuat, totuși, să trăiască în imaginația ferventă a credincioșilor.

TRAIAN ALEXANDRESCU

Fost Prim-Președinte de Tribunal. Avocat

INALTA CURTE DE CAS. și JUST. S.-UNITE

Audiența dela 30 Octombrie 1924

Președenția d-lui GH. V. BUZDUGAN, prim prezident

Aizig Tabad:inic cu Maria Dreov

Decizia No. 34.

Legea avocaților. — Contrasemnarea acțiunilor, etc. la Curți și Tribunale. — Dispozițiune care nu violează Constituția. — Art. 40 din lege și 30 din noua Constituție.

Art. 40 din noua lege a Corpului de avocați care condiționează validitatea cererilor de legarea instanței prin acțiuni și diferite căi de atac, de formalitatea contrasemnării lor de către un avocat, cuprinde o regulă de procedură judiciară. Rațiunea ei este de a pune la adăpostul riscului de pierderi de drepturi și daune, pe justițiabilii lipsiți de cunoștințe juridice și de a împiedica introducerea la instanțele judecătorești a unor cereri lipsite de orice bază legală și cari ar împiedica buna administrare a justiției.

Acest text de lege reglementând exercițiul unui drept în litișiu, nu contrazice întru nimic dreptul de petițio-

nare, consacrat prin art. 30 din constituție și nici drepturile inerente persoanei omului căci toate aceste drepturi, garantate prin constituție, nu exclud posibilitatea pentru legiuitor de a reglementa exercițiul lor și a le aduce anume restricțiuni, menite a asigura și concilia diferite interese, pe a căror armonie se bazează întreaga organizație socială.

Curtea,

Ascultând pe d-l avocat Pompiliu Ioanițescu în dezvoltarea motivelor de casare, pe d. Procuror General I. N. Stambulescu în concluziuni și

Deliberând

Asupra constituționalității disp. art. 40 din legea avocaților:

Având în vedere susținerea recurentului, cum că disp. art. 40 din legea Corpului de avocați, ar fi anticonstituțională întrucât ar atinge prevederile art. 30 din Constituție care proclamă principiul libertății de a petiționa;

Considerând că, art. 40 din noua lege a corpului de avocați, cuprinde o regulă de procedură judiciară, condiționând cu anumite excepțiuni, — validitatea cererilor de legarea instanței prin acțiuni și diferite căi de atac, de formalitatea contrasemnării lor de către un avocat;

Că rațiunea acestei dispozițiuni, astfel cum reese din desbaterile parlamentare, — este de a pune la adăpostul riscului de pierdere de drepturi și daune la cari pct fi expuși justițiabilii lipsiți de cunoștințele juridice, dacă ar redacta ei singuri sau prin mijlocirea unor simpli practicanți diferite cereri pentru valorificarea drepturilor lor în justiție, cum și de a împiedica introducerea la instanțele judecătorești a unor cereri lipsite de orice bază legală, al căror număr covârșitor ar constitui o pierdere de neînlăturat pentru o bună administrare a justiției;

Considerând că, astfel fiind, textul de lege în discuțiune reglementând exercițiul unui drept în litigiu nu contrazice în nimic dispozițiunile constituționale ale art. 30, căci nici dreptul de petițiune consacrat prin acest text care vizează mai mult dreptul de natură politică decât acțiunile în justiție și nici chiar drepturile inerente persoanei omului exercitate în virtutea libertății sale individuale și civile garantate toate prin Constituție, nu exclud posibilitatea pentru legiuitor de a reglementa exercițiul acestor drepturi și a le aduce anumite restricțiuni menite a asigura și concilia diferite interese pe a căror armonie se reazimă întreaga organizare a vieții sociale.

Că de aceea, întâmpinarea ridicată, cum că textul art. 40 din legea Corpului de avocați ar fi anticonstituțional este neîntemeiată, dispozițiunea acestui text, — analoagă cu dispozițiunile procedurii judiciare din Ardeal și Bucovina, — se conciliază cu prevederile constituționale privitoare la dreptul de petițiune și pusă bine în practică, spiritul legii, poate aduce reale servicii atât justițiabililor cât și justiției.

Pentru aceste motive, Curtea respinge recursul, etc.

NOTA. — Articolul 40 al legii de unificare și organizarea corpului de avocați, a ridicat critici pătimașe și nefondate, cari ies din necunoașterea originii, scopului și naturei juridice a acestui articol.

Origina. Toate profesiunile, din empirice tind să devină științifice, adică bazate pe cunoștințe tehnice necesare unui bun exercițiu al profesiunii. Concomitent cu această evoluție a diferitelor tehnice sau arte, s'a născut și un privilegiu pentru cei de la care se cerea această preparațiune tehnică și științifică. Așa s'a întâmplat în tehnica culturală ce-

rută profesorilor, în tehnica biologică cerută doctorilor și dentiștilor, în tehnica chimică cerută farmaciștilor, în tehnica geometrică cerută inginerilor hotarnici, în tehnica militară cerută ofițerilor, etc. Dar odată cu cunoștințele speciale pe care legea le cerea specialistului, ea a creat și privilegiul exercițiului numai celor preparați pentru acea specialitate. Tot astfel va veni privilegiul ziariștilor. Tot astfel trebuia să vină și privilegiul avocaților de a semna acțiunile și actele juridice, pentru ca prin semnătura lor, să certifice conformitatea lor cu legea.

În toate trecherile de la faza empirică la faza științifică, când a fost nevoie să se creieze privilegiul celor preparați științificește, am auzit protestările interesatilor și prejudecăților. Evoluția baroului va merge și mai departe, pentru că el trebuie să ajungă la reprezentarea obligatorie printr'un avocat în orice act și în orice proces.

Scopul. Acest privilegiu prevăzut de art. 40 desființează pe toți jelbarii și pe toți samsarii satelor și orașelor, cari formează una din cele mai teribile ecescențe parazitare ale justiției. Acești jelbari introduc în justiție exerocheria ca mijloc obișnuit de a atrage pe împrieinați, de a exploata și pe împrieinat și pe avocat, etc. Art. 40 crează garanția specialistului că actul și acțiunea sunt serioase și legale și dă garanția morală a unui corp organizat care controlează pe avocatul care dă această semnătură. Atâta timp cât dreptul va conține pe lângă normele morale și garanțiile formale necesare pentru a garanta normele morale, trebuie să admitem privilegiul prevăzut de art. 40 din lege.

Natura juridică. S'a zis că art. 40 din lege e anticonstituțional, pentru că împiedică dreptul de petiționare înscris în art. 30 din Constituție. Răspundem: a) Este o eroare de drept public, pentru că art. 30 din Constituție nu se ocupă de dreptul de petiționare la instanțele judecătorești, ci numai la puterea executivă și legislativă. Și aceasta reiese și din originea lui și din natura lui și din textul legii.

În timpurile când monarhii însumau în puterea lor și puterea executivă și puterea legislativă, particularii și comunele au cucerit treptat dreptul de a face monarhului propuneri de legiferare în sensul cerut de ei și acest drept fuse cucerit și de autoritățile constituite și în special de comune.

La început acest drept de petiționare, care erau simple și umile rugăciuni, se referea la interese dreptul nu numai de a se plânge puterei executive și legiuitoare de nedreptățile îndurate dela autorități, dar câștigau dreptul de a critica prin petițiuni actele acestor autorități și de a propune prin petițiuni formele de administrare sau legiferare, pe cari ei le credeau cele mai bune. Atunci dreptul de petiționare era recunoscut ca un drept constituțional al oricărui locuitor, cetățean activ sau nu, de a lua parte indirect la îndrumarea puterei executive și legislative. În unele state europene, ca Elveția, dreptul de petiționare s'a transformat în dreptul de legiferare directă prin petiționare, ceeace s'a numit *inițiativa populară în legiferare*.

Prin aceasta se recunoaște dreptul cetățenilor, strânși în numărul cerut de Constituție, de a cere Corpurilor legiuitoare, să facă o lege în sensul petițiunii prezentate de ei, sau de a prezenta chiar proiectul de lege prin acea petițiune.

Cu alte cuvinte, dreptul de petiționare este dreptul recunoscut de dreptul public modern, de a se adresa puterei executive sau puterei legislative, sau

pentru a susține un interes privat sau particular sau pentru a exercita un drept public ca *sfătuitori* sau auxiliari ai *puterii legiuitoare*.

Dar acest sens al art. 30 din Constituție reiese și din textul ei, care spune că cetățenii nu pot petiționă decât „în numele subscrișilor”, adică ei nu pot petiționa „în nume colectiv”.

Din acești termini reiese că legiuitorul constituțional s'a gândit la manifestațiunile cari s'ar putea face cu ajutorul petițiunilor în numele altora și în nume colectiv și a voit să le interzică. De aci se evidențiază că art. 30 se raportează la petiționarea politică;

b) Dar chiar dacă art. 30 din Constituție s'ar fi raportat la petiționarea judiciară, art. 40 din legea Corpului de avocați nu prevede *interzicerea*, ci numai *reglementarea* dreptului de petiționare. Și reglementarea dreptului de petiționare este prevăzută chiar în art. 30 din Constituție, care reglementează că petiționarea nu se poate face în numele altora și că nu se poate face colectiv.

În afară de aceasta, procedura civilă și legea timbrului prevăd toate *formele* variate și complicate, după care se poate face o cerere în judecată și toate nulitățile pe cari le atrage lipsa acestor forme. Ceea ce însemnează că dreptul de reclamațiune poate și trebuie să fie reglementat, pentru ca el să poată fi util și eficient și că deci reglementarea nu este desființarea lui.

Acest articol 40 din legea Corpului ne-a fost cerut de confrății din nouile provincii (Transilvania și Bucovina), care-l au în legislația lor, după cum toate statele civilizate au oficiul obligator al unui jurist specialist, în actele sau procesele pe cari le face un împrișinat. În procedura civilă franceză oficiul unui avuat este obligator la toate instanțele civile, pentru a face actele necesare pentru prepararea formelor legale, după care se judecă procesele, pentru a reprezenta pe părți, pentru a pune concluziuni în numele lor, pentru a scoate, a comunica și executa sentințele pronunțate.

Intr'un proces în care partea nu și-a constituit un avuat, sau în care avuatul nu se prezintă, sentința este considerată ca dată în lipsă, față de partea care n'a constituit avuat sau al cărui avuat nu s'a prezentat, etc.

Instituția avuatului, aproape cu aceleași drepturi, se găsește în Belgia, în Danemarca, în Italia, în Statele-Unite și în Anglia, unde este numit *Attorney*, etc.

Specializarea crescândă a juristului, reglementarea juridică progresivă și complicată în societățile moderne, trebuie să aducă profesiune avocatului, la privilegiul pe care-l reclamă această specializare și țara noastră trebuie să ajungă la stadiul la care au ajuns toate societățile civilizate.

Prin urmare Inalta Curte de Casație a făcut o justă și obiectivă aplicare a principiilor juridice și constituționale și a făcut să înceteze toate criticile pătimate și ignorante, contra art. 40 din legea Corpului de avocați.

DEM. I. DOBRESCU
Președintele Unimel Avocaților

INALTA CURTE DE CAȘ. ȘI JUSTIȚIE, S. I

Audiența dela 21 Mai 1924

Președinția d-lui AL. ALESSIU, Consilier
Decizia No. 879

Succesiuni ab intestat în Basarabia. Dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor. Soț supravie-

țuitor recăsătorit. Pierderea dreptului de succesiune și atunci când vine în concurență cu copiii și când vine în concurență cu colaterali. Novelele 53 și 117 ale lui Justinian, novela 52 a Împăratului Leon Filosoful. Hexabilul lui Armenopol. Codurile: Ipsilante, Caragea, Calimach și Manualul lui Donici.

In speță, punându-se în discuțiune dacă în Basarabia soțul supraviețuitor, în cazul când se recăsătorește, mai are sau nu un drept de succesiune în averea soțului decedat, — chestiunea nu poate fi rezolvată pe baza comentariilor din Hexabilul lui Armenopol, care, în această privință, arată starea legislațiunii bizantine față cu novelele 53 și 117 ale lui Justinian și 52 a Împăratului Leon Filosoful, ce recunoșteau dreptul la $\frac{1}{4}$ fiecăruia din soți, în plină proprietate, când venia în concurență cu colaterali și îl ridica numai femeiei în caz de recăsătorire, — ci chestiunea trebuie rezolvată față cu obiceiul pământului, care se poate urmări în legislațiunile ambelor principate.

Atât codul Ipsilante, cât și codurile Caragea, Calimach și Manualul Donici, cari reflectează obiceiul pământului, cuprind dispozițiuni cu privire la dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor.

În Manualul lui Donici, care, deși apărut după răpirea Basarabiei, totuși a fost considerat de stăpânirea rusească ca adevărata legiuire a vechii Moldove, — dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor este ridicat în cazul când se recăsătorește, indiferent dacă cel care moștenește este bărbatul sau femeia (Cap. 37 par. 6), și aceiași dispoziție este și în Calimach (par. 957), în privința dreptului de uzufruct al soțului supraviețuitor. Deși aceste dispozițiuni sunt prevăzute pentru cazul concurenței cu copiii, ele se aplică desigur și în cazul concurenței cu colaterali, dat fiind ideile religioase de atunci cari priveau rău recăsătorirea și principiul dominant atunci ca averea să rămână în familia mortului.

De aceea urmează a se decide că, în Basarabia, soțul supraviețuitor recăsătorit, pierde dreptul de succesiune în averea soțului decedat și atunci când vine în concurență cu copiii și când vine în concurență cu colaterali.

Curtea,

Ascultând raportul făcut în cauză de d. Consilier E. Miclescu și

Deliberând

Asupra recursului făcut de Maria Nour și Alexandru Chiscea contra dec. 178 din 16 Iunie 1923 a C. Apel Chișinău, s. I.

Văzând motivele de casare în cuprinderea următoare :

„Greșita interpretare a Bazilicalelor a celor șase cărți a lui Armenopol și dreptului roman, aplicabile în Basarabia cu privire la existența dreptului de succesiune a bărbatului sărac în averea defunctei sale soției.

„Am susținut înaintea Curții de Apel că în conformitate cu novela 117 a Împăratului Justinian bărbatul nu mai are nici un drept de succesiune asupra averii decedatei lui soție și că această novelă a abolit novela 53 a aceluiași împărat, care confera dreptul de succesiune ambelor soți. Că astfel fiind nici cei doi Cezari și Vasile și Leon autori compilației Bazilicalelor n'aveau nici un motiv să revină asupra măsurii lui Justinian, explicabilă de altfel pe acele timpuri, când starea de superioritate a bărbatului asupra femeii și privilegiile sociale de care se bucura cel dintâi, făceau inutilă sollicitudinea

legei sub forma acordării dreptului de succesiune neregulată, ca o pensie alimentară, bărbatului în averea soției lui.

„Că în orice caz dacă Bazilicalele ar fi înțeles să acorde și bărbatului un astfel de drept, trebuiau să o facă expres și nu referindu-se incidental la novela 53, care nu mai avea nici o putere și nici nu se mai aplica. Astfel fiind socotim că numai prin o greșită interpretare Onor. Curte a putut nesocoti argumentele noastre și ajunge la soluțiunea că în Basarabia ar exista dreptul de succesiune al bărbatului sărac în averea decedatei lui soție, în baza unei novele abolite și care nu se mai aplica la data confecționării și mult înainte de apariția Bazilicalelor.

„Violarea novelei 127 a Impăratului Justinian și a par. 1743 de sub capitolul „despre moștenirea soților“. Armenopol ediție românească oficială precum și a paragr. 1787 — 1790 „despre câștigul din căsătorie“ Armenopol aceiași ediție aplicabile în Basarabia.

„În conformitate cu novela 127 Bazilicalele și compilația lor în Armenopol stabilesc fără posibilitate de îndoială ca soțul recăsătorit pierde dreptul de succesiune în averea celui-lalt soț decedat, fără distincțiune între bărbat sau femeie. Așa ca admitând că ar exista dreptul de succesiune pentru bărbatul sărac în averea soției, totuși una din condițiile exercitărei acestui drept este și aceea a necăsătoriei bărbatului. Prohibițiune pe care legiuitorul creștin de acum o mie de ani a găsit-o în prescripțiunile canoanelor bisericești și în dorința menținerii cultului memoriei soțului decedat, căsătoria a doua fiind privită cu ochi răi în toate cazurile.

„Curtea de apel înlătură această argumentare fără a lua în considerație par. 1787—1790 din Armenopol, precum nici novela 127 a împăratului Justinian, în baza căreia și Bazilicalele prescribau aceiași defenză de necăsătorirea soțului pentru a putea moșteni pe soție.

„Onor. Curte se referă la novela 52 a Impăratului Leon, posterioară novelei lui Justinian și cu aplicațiune numai la soție; cazurile când soțul ar fi putut moșteni pe soție în lipsa totală de moștenitori, fiind foarte rare.

„Jurisprudența a stabilit însă în procesul Stefaniu (legiuiri locale Basarabene paragr. 114 No. 8 V. Erbiceanu) ca soțul, care se căsătorește din nou pierde dreptul de succesiune în averea soției decedate“.

Având în vedere că înaintea primei instanțe Maria M. Nour și Alexandru M. Chisceva au cerut să fie recunoscute singure moștenitoare a averii rămase pe urma defunctei lor surori Zinovia Lazarev, compusă din un imobil din Chișinău, str. Armenească Nr. 15 și din mobila arătată în inventarul ce s'a încheiat. Că paralel cu surorile Maria și Alexandra, a cerut și soțul defunctei, Serghie Lazarev, să fie recunoscut ca moștenitor cu o pătrime din acea avere. Că Tribunalul a respins ca neîntemeiată cererea lui Lazarev, iar Curtea de Apel a reformat acea sentință și a recunoscut soțului dreptul la o pătrime în plină proprietate din averea repozatei Zinovia, — deși dânsul e recăsătorit.

Că, pentru a da această soluțiune Curtea din Chișinău se sprijină mai întâi pe art. 63 al legii din 28 Februarie 1828 pentru organizarea provinciei Basarabia trecută la 1812 sub dominațiunea imperiului rus, care dispune în principiu că în afacerile judecătorești se ia de bază legile provinciei, iar acolo unde acestea vor fi insuficiente, se vor aplica legile imperiului. Că drept legi locale s'au recunoscut totdeauna Xexabiblu lui Armenopol, manualul lui Donici și Hriscevl Sobornicesc din 1785 a lui Alexandru Mavrocordat, cele două dintâi cuprinzând numai norma de drept bizantin și câteva din obiceiurile pământului.

Că, pentru contradicțiunile dintre Armenopol și Donici, trebuie să se recurgă la izvorul din care s'a adaptat acele colecțiuni de legi, adică la monumentele Romano Bizantine de la care au fost împrumutate, — codul lui Justinian, Novele și Bazilicalele, — spune Curtea de Apel;

Că, în chestiunea ce face obiectul procesului de față, Armenopol în cartea cincea titlul VIII No. 1781 (Ediția Ministerului Justiției) spune clar că în puterea novelei 53 al lui Justinian, bărbatul sărac, are aceleași drepturi la succesiunea soției sale ca și aceasta în averea bărbatului, — și anume o pătrime în plină proprietate, chiar în concurență cu copiii săi, ori care ar fi numărul lor; Că, deși tot Justinian prin o novelă posterioară cu Nr. 117 c. V abrogă dreptul acesta al bărbatului acordat prin novela 53, totuși afirmă Curtea, întrucât Bazilicalele în Cartea XXXIII, titlul XII (Ediție Heinbach) recunosc bărbatului și femeii drepturi reciproce la succesiune în egale condițiuni, rămâne fără îndoială că în legiuirea Basarabiei soții au un drept reciproc de moștenire și anume: un sfert în plină proprietate, când sunt în concurență cu colaterali, — cum este în speță;

Că, în ce privește cazul special al femeii recăsătorită care, după aceleași dispozițiuni din Bazilicale, pierde în favoarea copiilor deplina proprietate, conservând numai uzufructul asupra aceleiași pături, Curtea refuză să aplice bărbatului aceiași decădere, motivând că Armenopol, când reproduce novela Nr. 52 a Impăratului Leon filosoful (906-911) nu spune nimic despre bărbatul ce se recăsătorește, ceea ce înseamnă că acel drept de moștenire a fost menținut pentru bărbat;

Având în vedere că în combaterea acestei soluțiuni, recurentele invoacă novela 117 a lui Justinian care a revocat pe acea cu Nr. 53, socotind că această sollicitudine pentru bărbat este inutilă, dat fiind privilegiile și avantajele de care se bucura în starea socială de atunci; că dacă Bazilicalele ar fi înțeles să reinvie dispoz. novelei 53 a lui Justinian ar fi spus-o lămurit, pe când ele nu fac decât să reproducă ambele novele Nr. 53 și 117; Că, în orice caz, soțul recăsătorit pierde dreptul său la succesiune sprijinind această susținere prin novela 127 a lui Justinian reprodușă în Armenopol la par. 1743 de sub capitolul „despre moștenirea soților“ completată prin par. 1787 și 1790 despre câștigul din căsătorie, (Armenopol, ediție oficială românească) din care ar rezulta fără posibilitate de îndoială, spun recurentele, că soțul recăsătorit pierde dreptul de a moșteni pe soția decedată, — fără deosebire între bărbat și femei;

Având în vedere că Manualul lui André Donici, deși apărut de abia în 1814, după răpirea Basarabiei, a fost totuși aplicat în această provincie tot timpul dominațiunii rusești fiind considerat că adevărata legiuire a vechei Moldove; Că, acest manual, precum o spune însuși acest jurisconsult în prefața lucrării sale, este o colecție prescurtată din legile împărătești cu trimitere la Bazilicale și drept Roman; Că Alexandru cel Bun este cel dintâi care a introdus în Moldova pravila, adică legiuirea scrisă, împrumutând principalele sale dispozițiuni din „Bazilicalele“, alegând din ele câte a socotit trebuincioase și potrivite vremurilor de atunci, și în limba pământenească tălmăcindu-le, ne spune Dimitrie Cantemir;

Considerând că Bazilicalele, opera lui Leon filosoful din secolul al X-lea (906-911) până la apa-

rițiunea comentariilor lui Armenopol în 1345, au suferit la rândul lor transformări după necesitățile timpului; că, introducerea aceluiași Bazilicale în Moldova adaptate precum spune Cantemir, trebuințelor vremurilor de atunci, au trebuit în decursul timpului, până la 1814, când a apărut lucrarea Donici, să sufere de asemenea modificări numeroase;

Că, dela Alexandru cel Bun înainte legea în vigoare a fost în mare parte obiceiul pământului consacrat prin diferitele hrisoave domnești, printre care unul din cele mai de seamă este acel al lui Alexandru Mavrocordat din 1785, care însă în privința chestiunii ce ne ocupă nu ne lămurește într-adevăr nimic; Că în aceste condițiuni este greu de afirmat, după cum face Curtea de Apel, că starea legislației cu privire la succesiunea soțului supraviețuitor este aceea din novela 53, sau precum susțin recurențele că ar fi aceea din novela 117 a lui Justinian, care a abrogat pe aceea cu Nr. 53, sau în fine aceea cu Nr. 127 a aceluiași împărat cu privire la recăsătorirea soțului supraviețuitor; și faptul că Armenopol reproduce și pe unele și pe altele, are explicațiunea sa prin aceea că el comentează novelele și Bazilicalele, îndrumându-l pe judecători spre adaptarea părerii pe care el o crede mai conformă cu spiritul timpului, fără însă a ne spune în speță, care din aceste novele a fost menținută în dreptul Bizantin și fără a se putea cunoaște dacă comentariile sale, care au devenit mai pe urmă lege prin autoritatea pe care au dobândit-o, au adoptat una sau alta din aceste novele; Așa că, departe de a căuta soluțiunea problemei de față în novelele lui Justinian și în Bazilicalele sau în comentariile lui Armenopol, este mai firesc să o cercetăm în obiceiul pământului, sau precum zice cunoscuta Anafora a boerilor către Domn din Noiembrie 1819, în cele ce prin ivirea și apucarea neamului s'au statornicit prin tăcuta primire a prealtei ocârmuirii și au dobândit pravilniceasca putere în cursul de mult ani;

Considerând că ființa acestor obiceiuri se pot urmări în legiunile ambelor principate, care precum se știe au avut în tot trecutul lor aceiași dezvoltare juridică ca și politică; Că, Manualul lui Donici deși publicat numai în 1814, a fost totuși considerat sub dominațiunea rusească ca adevărată legiuire a Moldovei și a fost aplicată în Basarabia tot timpul dela încorporarea ei la imperiu;

Că după codul Ipsilante (1776) soțul rămas în viață—bărbatul sau femeia—au un drept de moștenire la averea celui mort, în concurență și cu alte neamuri decât copiii, disp. care a trecut în codul Caragea (partea IV, par. 17, lit. K, par. 18, lit. C, și par. 23);

Iar în Manualul lui Donici ca și în codul Calimach găsim aceleași dispozițiuni aproape identice, Donici la Cap. XXXVII, par. 2, 5, 6 și 8 iar Calimach în par. 957, 958, 959 și 960.

Având în vedere că par. 6 din cap. 37 a Manualului lui Donici dispune că dreptul la un sfert în plină proprietate conferit soțului supraviețuitor prin par. 2 din același capitol se pierde dacă acesta, se recăsătorește, indiferent dacă acel ce moștenește este bărbatul sau femeia;

Că, aceiași disp. se regăsește în par. 957 din cod. Calimach în ceea ce privește dreptul de uzufruct acordat soțului supraviețuitor;

Că, deși din citirea acestor texte s'ar părea că

decăderea există numai în cazul moștenirii soțului în concurență cu proprii săi copii, iar nu și atunci când este în concurență cu colaterali (V, par. 6 și 8, cap. 37 din Manualul lui Donici și art. 960 cod. Calimach), totuși este netăgăduit că, dat fiind influența ideilor religioase care privea cu ochi răi recăsătorirea și a principiului ce predomina în acele timpuri că, atunci când nu sunt copii averea să rămână în familia mortului, aceiași rațiune care lipsește pe soțul supraviețuitor de partea sa în plină proprietate sau uzufruct, când se recăsătorește, există, fie că vine în concurență cu proprii săi copii, fie cu colaterali;

Considerând că, în speță, este netăgăduit că soțul rămas în viață n'a avut copii cu prima sa nevastă;

Că dânsul este fără avere și că a trecut în a doua căsătorie, că dar dispozițiunile par. 6 combinat cu par. 2 și 8, cap. 37 al Manualului lui Donici îi sunt aplicabile așa că recursul făcut de Maria Nour și Alexandra Chisceva, surorile decedatei Zenovia Lazarev fiind întemeiat, deciziunea Curții de Apel s. I Chișinău Nr. 178-923 urmează a fi casată.

Pentru aceste motive, Curtea, casează, etc.

NOTA. — Vezi, încât privește dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor în dreptul nostru anterior, *D. Alexandresco*, tom. III, partea II, pag. 198 urm., care admite aceiași soluție pe care o admite și Curtea de Casație prin importanța deciziei ce publicăm astăzi.

Această decizie observă, cu drept cuvânt, că deși Basarabia a fost răpită la 1812, iar manualul lui Donici, care cuprinde o prescurtare a legilor împărătești, cu trimeteri la Bazilicale, a apărut la 1814, totuși acest cod a fost considerat de stăpânirea rusească ca adevărată legiuire a vechii Moldove, din care Basarabia făcea parte integrantă.

(N. R.).

A apărut în Editura *Curierul Judiciar* primul volum din **Biblioteca Legilor uzuale Adnotate**, care cuprinde: **Legea autentificării actelor** (Ediția II. revăzută și complectată cu doctrina și jurisprudența până la zi și **Legea de unificare și organizare a Corpului de avocați**, comentate de cunoscutul publicist și avocat d. l. A. Lascarov-Moldovanu.

Ambele aceste legi sunt însoțite în afară de comentarii, doctrină și jurisprudență până la zi și de *Expunerile de motive*, *Desbaterile parlamentare* complete și *Indice alfabetic*, care înlesnește foarte mult cercetările.

Prețul cu care s'a pus în vânzare este de lei 80 la care se adăuga lei 5 pentru porto postal recomandat.

S'a pus sub presă **No. 2** cuprinzând „**Constituția**” textul nou din 1923 în comparație cu textul vechi, comentată și adnotată de avocații *Al. Lascarov Moldovanu* și *Sergiu D. Ionescu* cu *Doctrina*, *Jurisprudența* și *Desbaterile parlamentare* în extenso sub fiecare articol.

Rugăm pe onor. noștri colaboratori și cititori — avocați și magistrați — să binevoiască a continua cu trimiterea regulat, săptămânal, a hotărârilor ce interesează a fi publicate ca spețe fie în **Curierul Judiciar** în extenso, fie în **Jurisprudența** în rezumat așa după cum le publicăm.

La hotărârile care prezintă un interes deosebit, Redacția va ruga să fie însoțite de *Note*.